

Torsdagen den 13 maj

Torsdagen den
13 maj 1971

Kl. 19.30

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Stöd till jordbruket i norra Sverige, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 33 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd till jordbruket i norra Sverige, m. m.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 11, punkten C 4) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket för budgetåret 1971/72 beräkna ett förslagsanslag av 75 300 000 kronor hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 74 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 19 mars 1971 föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som förordats i propositionen i fråga om pristillägg på mjölk, kött och fläsk till jordbruket i norra Sverige,

2. godkänna i propositionen förordade former för stöd till rationalisering av jordbruket i norra Sverige,

3. godkänna vad som förordats i propositionen angående ersättningen till jordbruket för förluster till följd av prisstoppet för tiden fram till utgången av år 1970,

4. till Stöd till jordbruket i norra Sverige, m. m. för budgetåret 1971/72 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 78 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den vid riksdagens början väckta motionen 1971:982 av herrar Berndtsson i Bokenäs och Antby,

dels de i anledning av propositionen 1971:74 väckta motionerna

1. 1971:1313 av herrar Olsson i Sundsvall och Fälldin, vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition 1971:74 beträffande områdesindelning och stödnivåer för mjölk, kött och fläsk beslutade i enlighet med de ändringar som för Västernorrlands län föreslagits i motionen,

2. 1971:1314 av herr Sellgren m. fl.,

3. 1971:1315 av herr Westberg i Ljusdal, vari hemställdes att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Järvsö i Ljusdals kommun och Iggesund i Hudiksvalls kommun skulle hänföras till område II och att Ockelbo kommun hänfördes till område III,

4. 1971:1375 av herr Boo m. fl.,

5. 1971:1376 av herr Eriksson i Bäckmora m. fl., vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen beträffande det särskilda mjölkpristillägget till jordbruket i norra Sverige

a. beslutade att tillägget skulle utgå med 11 öre i stödområde II, 8 öre

Torsdagen den
13 maj 1971

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

i stödområde III och 4 öre i stödområde IV, allt per kg 4 % mjölk,

b. uttalade att Järvsö och Iggesunds kommuner borde hänföras till stödområde II samt Ockelbo kommunblock till stödområde III,

6. 1971:1377 av herr Hedlund m. fl., vari hemställdes

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 74 skulle

I. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning

a) om ett system för prisstöd till smågrisproduktion i norra Sverige,

b) om inflationsstöd för det särskilda prisstödet till jordbruket i norra Sverige,

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att tillämpningsföreskrifterna beträffande s. k. begränsat investeringsstöd till företag med begränsade utvecklingsmöjligheter fick en sådan utformning

a) att lantbruksnämnden skulle överväga rationaliseringsfallen tillsammans med länsarbetsnämnden men dock ensam svara för den slutliga och avgörande bedömningen i enlighet med vad i motionen anförts,

b) att jordförvärvslån och driftslån skulle kunna medges även i samband med nyetablering,

c) att begränsat investeringsstöd skulle kunna utgå även till deltidjordbruk enligt i motionen angivna förutsättningar,

III. uttala att lantbruksnämnderna i norra Sverige borde ha vidsträckt handlingsfrihet vid handläggningen av frågor om rationaliseringsstöd i enlighet med vad som anförts i motionen,

IV. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning om samordning av jordbrukspolitiken för norra Sverige med andra i sammanhanget betydelsefulla verksamheter i syfte att skapa ett samlat program för jordbrukets såväl försörjnings- och beredskapspolitiska som regional- och miljöpolitiska uppgifter,

V. medge inrättande av en fast tjänst för statskonsulent i norrländsk växtodling vid lantbruksförsöksanstalten Röbbäcksdalen,

7. 1971:1378 av herr Jonasson m. fl.,

8. 1971:1379 av fru Jonäng m. fl.,

9. 1971:1380 av herr Petersson i Gäddvik m. fl., vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av proposition 1971:74 angående stöd till jordbruket i norra Sverige m. m.

a. beslutade att de föreslagna pristilläggen på mjölk, kött och fläsk skulle vara indexreglerade i enlighet med vad som gällde i fråga om jordbrukets prisavtal,

b. beslutade att mjölkpristillägget skulle utgå med 20 öre/kg mjölk inom det område där fraktbidrag för fodersändningar f. n. utgick,

c. i skrivelse till Kungl. Maj:t gav till känna vad i motionen anförts rörande formerna för stöd till rationalisering av jordbruk i norra Sverige,

10. 1971:1381 av herrar Ångström och Sellgren, vari hemställdes att riksdagen beslutade

a. att nuvarande fraktbidrag till fodersändningar till jordbruket i norra Sverige skulle bibehållas oförändrat,

b. att investeringsstödet även skulle kunna utgå till deltidarbetande jordbrukare,

c. att nedre gränsen för investeringsstödet slopades,

d. att 200 000 kronor anvisades för försöksverksamhet med ökade statsbidrag till kurskostnader för enskilda jordbrukare.

Utskottet hemställde
att riksdagen

1. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1971:1315 och 1376 och med avslag på motionerna 1971:1313, 1375, 1378, 1379, 1380 och 1381, de båda sistnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, godkände vad i betänkandet förordats i fråga om pristillägg på mjölk, kött och fläsk till jordbruket i norra Sverige,

2. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1971:1377, såvitt avsåg yrkandena under II i motionens hemställan, och motionen 1971:1381, såvitt nu var i fråga, godkände i betänkandet förordade former för stöd till rationalisering av jordbruket i norra Sverige,

3. lämnade utan åtgärd motionerna

- a. 1971:982,
- b. 1971:1314,
- c. 1971:1377,
- d. 1971:1380,
- e. 1971:1381, varav de tre sistnämnda såvitt de ej behandlats i det

föregående,

4. godkände vad i propositionen förordats angående ersättningen till jordbruket för förluster till följd av pristoppet för tiden fram till utgången av år 1970,

5. till Stöd till jordbruket i norra Sverige, m. m. för budgetåret 1971/72 under nionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 78 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Hansson i Skegrie (c), Antby (fp), Hedin (m), Krönmark (m), Larsson i Borrby (c), Berndtsson i Bokenäs (fp) och Stjernström (c), som ansett att utskottet under 1 och 2 bort hemställa,

att riksdagen

1 a. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1971:1377 och 1380, båda motionerna såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande justeringar av pristillägg på mjölk, kött och fläsk med hänsyn till utvecklingen av den allmänna prisnivån,

b. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1971:1315 och 1376 och med avslag på motionerna 1971:1313, 1375, 1378, 1379, 1380 och 1381, de båda sistnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, godkände vad i reservationen i övrigt förordats i fråga om pristillägg på mjölk, kött och fläsk till jordbruket i norra Sverige,

2 a. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1971:1377, 1380 och 1381, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande möjligheterna att ge begränsat investeringsstöd till deltidjordbruk och i samband med nyetablering,

b. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1971:1377, såvitt avsåg yrkandet under II.a i motionens hemställan, och

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

motionen 1971:1381, såvitt nu var i fråga, godkände i reservationen i övrigt förordade former för stöd till rationalisering av jordbruket i norra Sverige.

Till detta betänkande hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Hansson i Skegrie (c), Antby (fp), Hedin (m), Krönmark (m), Larsson i Borrby (c) och Berndtsson i Bokenäs (fp).

Herr ERIKSSON i Bäckmora (c):

Herr talman! Till grund för den proposition som behandlas i jordbruksutskottets betänkande nr 33 ligger 1969 års utredning angående särskilt stöd till jordbruket i norra Sverige.

Jag kanske inte skall kritisera utredningsarbetet och resultatet av det, men nog har jag ett intryck av att utredningen inte lyckats sätta sig in i de lokala problemen, framför allt de områdesgränser som finns och som uppfattas som orättvisa när det gäller bl. a. mjölkpristillägget. Därför har vi också i mitt län, Gävleborgs län, erfarit att den justering av områdesindelningen och prisgränserna som man hade hoppats på med anledning av Kungl. Maj:ts proposition inte har genomförts. Om det nu beror på att utredningen inte ägnat landskapet tillräcklig uppmärksamhet eller att utredningens sammansättning koncentrerats till vissa län låter jag vara osagt, men nog hade det varit angeläget att utredningens sammansättning i en sådan här viktig fråga hade fått en större spridning i detta stora Norrland, så att också nedre regionerna av Norrland hade kommit med på ett hörn.

Vad utredningen och propositionen inte beaktat har vi på Gävleborgsbänken över alla partigränser tagit upp i motionen 1376, vilken jordbruksutskottet till vissa delar glädjande nog har beaktat i och med att man biträtt våra yrkanden beträffande Iggesund, Järvsö och Ockelbo kommuner om justeringar av områdena i vad det gäller mjölkpristillägget så att administrativa mejeriområden kan hållas samman.

Andra yrkanden i vår motion, t. ex. om ett högre pristillägg såväl inom område II, omfattande norra Hälsingland, och område III, södra Hälsingland, har däremot icke kunnat biträdas av jordbruksutskottet. Det är under sådana förhållanden olyckligt att i ett och samma landskap dra gränser som skapar spänningar och som medför att mjölken på samma mjölkpall så att säga kan betalas med olika pris.

Propositionen visar att södra Hälsingland får en procentuell höjning av mjölkpriset med endast 16,7 procent, Västernorrland får 32 procent och Jämtland 54 procent jämfört med nu rådande utgående mjölkpristillägg. Med det utfallet kan man konstatera att område III inte ens har fått kompensation för den penningvärdeförsämring som inträffat sedan bidraget infördes utan en realförsämring.

Nu har jag noterat att en ny justering av områdena för mjölkpristillägg skall kunna ske efter en treårsperiod. Jag vill ställa följande fråga till jordbruksministern, eftersom han finns här i kammaren: Är det möjligt i sådana områden där gränsjusteringen icke nu blir tillfredsställande att inom den tiden, dvs. tre år, hos myndigheten få en rättelse till stånd? Det tror jag vore ett önskemål från flera håll där man nu inte är tillfredsställd

med den lösning som anges i propositionen och som jordbruksutskottet i sin behandling av frågan har kunnat tillmötesgå.

Herr talman! Det var endast dessa synpunkter som jag ville framföra med anledning av vår motion och den behandling som den rönt i jordbruksutskottets betänkande nr 33 i de delar där man inte ansett sig kunna biträda den i nuvarande läge.

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 33 behandlas stödet till jordbruket i norra Sverige. Ett särskilt stöd till jordbruket i denna del av landet har utgått alltsedan 1941 och ändrades senast 1962.

Propositionen bygger på den år 1969 tillsatta utredningen, som i höstas avlämnade ett enhälligt betänkande.

Det är betydelsefullt att åtgärder föreslås i syfte att bryta den nedåtgående tendensen i produktionsutvecklingen inom jordbruket i norra Sverige. Med tillfredsställelse noteras att det i propositionen framhålls att jordbruket bör bestå och intensifieras i de områden som har för landsdelen goda förutsättningar för jordbruk samt att rationell jordbruksproduktion där liksom i landet i övrigt bör ge sina utövare en med andra yrkesutövare likvärdig standard.

Pristillägget avses utformas så att det skall kompensera jordbruket i norra Sverige för dess något svagare naturliga förutsättningar. Så långt det gäller dessa allmänna synpunkter har det glädjande nog varit lätt att nå enighet. Men nästa fråga blir: Vilka stödåtgärder fordras för att dels åtminstone bibehålla den nuvarande produktionsnivån och dels ge jordbrukets utövare inom området förutsättningar för inkomstjämslaldhet med andra grupper?

Jag ämnar här endast beröra något om pristillägget och förslaget till områdesindelning för detta. Utredningen var även i dessa frågor enig, men remissinstanserna har gjort åtskilliga erinringar både mot gränsdragning och mot stödets storlek inom olika områden.

Speciellt har utredningens förslag till prisstöd inom Västernorrlands län kritiserats. Här har praktiskt taget rätt enighet mellan länsstyrelsen, lantbruksnämnden och jordbrukets organisationer om vilka ändringar som borde ha gjorts för att jordbruket i Västernorrlands län skulle få en rättvis behandling. Men jordbruksministern har i propositionen, trots denna enighet inom länet, inte tagit hänsyn till vad som framhållits både i remissvar och vid särskild uppvaktning inför honom.

Med anledning av detta har herr Fälldin och jag väckt en motion med nr 1313, där vi föreslår att prisstödet i Västernorrlands län utformas i enlighet med vad remissinstanserna föreslagit, vilket innebär att länet utom Sundsvallsregionen hänförs till område I.

Utredningen, jordbruksministern och nu även utskottet föreslår att områdesindelningen för mjölkpristillägg för de fyra nordligaste länen utformas så – vilket framgår av den karta som jag visar på storbildsprojektorn – att till prisområde I, som får 13 öre per kilo mjölk, hänförs Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län samt västra delen av landskapet Ångermanland. Dessutom skall det område som tidigare haft fraktbidrag för fodersändningar – dvs. kommuner i Lappland och norra

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

Jämtland – få ett prisstöd som ligger 4 öre högre än för det övriga område I. Huvuddelen av Västernorrlands län hänförs alltså, såsom framgår av kartan, till område II – den streckade delen av kartan jämte Sundsvallsdistriktet, som är ostreckat. Område II föreslås få ett prisstöd av 9 öre per kilo.

Det område som nu föreslås få 9 öres tillägg har alltsedan 1962 haft ett tillägg på 6,8 öre. Höjningen är alltså enbart 2,2 öre, eller drygt 30 procent, vilket även herr Eriksson i Bäckmora framhöll nyss. Det är knappast ens en full kompensation för den penningvärdeförsämring som skett sedan 1962. Man kan inte se detta som en verklig förbättring utan endast som ett återställande av tilläggets tidigare realvärde.

Av flera anledningar är det erforderligt med ett kraftigare stöd inom Västernorrland än det i propositionen föreslagna. Låt oss först se på lönsamhetsförhållandena för jordbruket. Utredningen lät utföra en jämförande studie rörande lönsamhet och utvecklingsmöjligheter för jordbruket i norra och mellersta Sverige. Denna undersökning skulle ge behövligt underlag för bedömning av storleken av den inkomstförstärkning som erfordras i norra Sverige för att lönsamheten skall motsvara den i mellersta Sverige. Underlaget för bedömning av stödbehovet i Västernorrland synes ha utgjorts av kalkyler för typområde, omfattande Sundsvalls kommunblock. Enligt lantbruksnämnden, som ju bör kunna anses vara expert på sitt läns jordbruk och jordbruksförhållanden, har man för Västernorrland tagit ett bland de bästa områdena som typområde. Lantbruksnämnden påpekar att jordbruksförhållandena i Västernorrlands län med undantag av Sundsvallsregionen ej är gynnsammare än i de bättre jordbruksbygderna inom det föreslagna prisområde I. Nämnden anger här arronderingsförhållanden, åkertäthet och topografi. Jag citerar här några ord ur lantbruksnämndens yttrande:

”Slutsatsen blir således enligt lantbruksnämndens bestämda uppfattning att gynnsammare lönsamhetsförhållanden inte kan åberopas som motiv för lägre norrlandsstöd i Västernorrlands län jämfört med Storsjöbygden i Jämtlands län. Även om utredningen inte redovisat kalkyler för något typområde i Västerbottens län, torde motsvarande slutsats kunna dras vid en jämförelse med Västerbottens läns kustland.”

Lönsamhetsförutsättningen är avgörande för jordbrukets fortbestånd. Vi kan konstatera att trots att jordbruket i länet inte har några egentliga alternativ till mjölkproduktionen, har denna produktion där minskat ungefär lika mycket som genomsnittligt för landet. Allt färre jordbrukare och i synnerhet allt färre jordbrukarungdomar har för närvarande några större förhoppningar på jordbruksnäringens framtid inom området. Åldersfördelningen bland jordbrukarna är sådan att vi riskerar en avsevärt minskad mjölkproduktion under den kommande tioårsperioden, om inte åtskilliga yngre personer är beredda att satsa på jordbruk och mjölkproduktion.

En fortsatt produktionsminskning skulle innebära dels försämrade förutsättningar att upprätthålla en lönsam drift vid jordbrukets förädlingsindustrier, främst mejerierna, dels högre transportkostnader för mjölken för de återstående jordbrukarna, dels lägre inkomster och färre sysselsättningsstillfällen på landsbygden, dels svårigheter att tillgodose

konsumtionsmjölksbehovet inom mellersta Norrland och dels att jordbruksbygder blir förbuskade, förfallna och avfolkade.

Jordbrukets förädlingsindustrier är ju förnämliga anläggningar som jordbrukarna i samverkan byggt upp. Sjunker jordbruksproduktionen blir nyttjandegraden för låg, ekonomin försämrad och sysselsättningstillfällena färre inom dessa industrier.

Staten satsar som bekant på bildande av bärkraftiga SR-jordbruk, tidigare benämnda KR-jordbruk. För att kunna få tillfredsställande ekonomi på dessa är det viktigt att det även på övriga jordbruk upprätthålls en produktion för att inte transportkostnaderna för främst mjölken skall bli för höga och mejerihanteringen olönsam, till nackdel inte enbart för producenterna utan på sikt även för konsumenterna.

Möjligheterna att skapa nya sysselsättningstillfällen i Västernorrland har hittills varit mycket begränsade utom i några industricentra vid kusten. I huvuddelen av länet är det – som länsstyrelsen helt riktigt framhållit – viktigt att ur sysselsättningssynpunkt upprätthålla en betydande jordbruksproduktion. Näringslivet i länet påverkas positivt om sysselsättningen blir så differentierad som möjligt. Ett livskraftigt jordbruk eller kombinerat jord- och skogsbruk i en bygd ökar påtagligt underlaget för servicenärings- och samhällsservice.

Märkligt är att västra Medelpad – alltså Ånge kommun – och delar av mellersta Ångermanland, som tillhör det inre stödområdet inom regionalpolitiken, inte fått komma med i prisområde I, trots att det i dessa båda områden av sysselsättningsskäl borde vara speciellt viktigt att tillvarata arbetstillfällena också inom jordbruket. Även övriga delar av Ångermanland har jordbruksförutsättningar och sysselsättningssvårigheter som motiverar det högre stödet.

Enligt utskottets skrivning bör det ankomma på vederbörande myndighet att besluta om detaljerna i fråga om gränsdragningen. Vågar vi hoppas att – om nu riksdagen följer utskottet – myndigheterna får rätt att ändra dessa gränsdragningar, så att åtminstone några områden kan överföras till prisområde I?

I vår motion nr 1313 föreslår vi i likhet med jordbruksorganisationerna, lantbruksnämnden och länets landshövding att Västernorrlands län utom Timrå och Sundsvalls kommunblock men med Indalslidens kommun hänförs till område I med pristillägg på 13 öre per kilo mjölk medan Sundsvallsregionen hänförs till ett område med 11 öres pristillägg. Härigenom skulle även, vilket lantbruksstyrelsen framhållit, en mindre markant övergång mellan områdena I och II uppnås.

Angående kött- och fläskpristillägg föreslår vi samma områdesindelning för länet som vi föreslagit i fråga om mjölken, eftersom även denna produktion bör stödjas, särskilt med hänsyn till underskottet i området.

Det är beklagligt att utskottet ej tagit hänsyn till våra önskemål. Det kan sägas att bifall till motionen skulle öka statsutgifterna med ett par miljoner kronor per år. Men denna merkostnad måste vägas mot vad det kostar att genom lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder ge nya arbetstillfällen till jordbrukare som lämnar sin näring och övriga som till följd härav blir friställda. Vi vet vilka höga samhällskostnader som det här ofta kan bli fråga om. Dessa två miljoner kronor till Västernorrlands jordbrukare skulle något öka jämlikheten.

Herr talman! Västernorrlands jordbrukare känner sig besvikna över förslaget till mjölkpristillägg och över att vår motion ej beaktats av utskottet. Man känner sig orättvist behandlad. Man vill få ett stöd som om möjligt ger förutsättningar för lönsam jordbruksdrift.

Låt oss ge ett stöd till jordbruket som kan återge jordbrukarna och jordbrukarungdomen en framtidstro på sin näring och bygd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr Fäldin och mig väckta motionen nr 1313 angående pristödets utformning i Västernorrlands län.

I detta anförande instämde herrar Sellgren (fp) och Winberg (m).

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Det förslag till uppräknig och utvidgning av stödet till jordbruket i norra Sverige som nu ligger på riksdagens bord hälsar vi i stort sett med tillfredsställelse. Den höjning av mjölkpristillägget som föreslås i kombination med den prisproposition för jordbruket som om några dagar skall behandlas här i riksdagen bör ge en stark förbättring av mjölkproduktionens lönsamhet. Då även andra prisförbättringar sker liksom ett förbättrat rationaliseringsstöd kan påräknas i vissa fall, bör jordbrukets utövare kunna se framtiden an med något större optimism än tidigare.

Vad som vid behandlingen av denna proposition blivit föremål för de flesta diskussionerna är väl framför allt gränsdragningen beträffande områdesindelningen i stödhänseende. Från början vill jag klart och tydligt säga att det givetvis är en svår fråga, och att ändringar i propositionsförslaget inte har kunnat åstadkommas på utskottsplanet kan man delvis förstå.

I motionen 1378 har vi värmlänningar, oavsett partitillhörighet, hemställt om att vissa ändringar i fråga om områdesindelningen vad gäller det extra mjölkpristillägget skulle ske i vårt län. Värmlands län är ett kombinerat jordbruks- och skogslän. Såväl företagsstruktur som odlingsbetingelser varierar starkt mellan länets olika delar, men strukturförändringarna i samhället har satt djupa spår. Minskningen av antalet sysselsatta i det värmländska jordbruket har gått i hastigare takt än vad Länsplanering 67 förutsåg. Antalet jordbruk mellan 2 och 10 hektar har minskat kraftigt, och detta har drabbat Värmlands ytterområden speciellt hårt. Trots detta återfinns nu 60 procent av länets jordbruk i storleksgruppen 2–10 hektar.

Mjölkproduktionen har minskat kraftigt i vårt län – kraftigare än i Sverige i dess helhet. År 1951 invägdes till mejeriföreningarna i hela vårt land 3 700 000 ton. Samma år invägdes 125 000 ton i länet. Rikssiffran minskade fram till 1970 med 24 procent, men den minskade med 34 procent för Värmland. Antalet producenter minskade under samma tid med 66 procent i hela landet men med 71 procent i Värmland.

I motionen har vi pekat på detta förhållande. Vi har också pekat på det faktum att vi har ett stort antal friställda människor som trots lokaliseringpolitiska satsningar ändå är arbetslösa. De är svåra att placera på arbetsmarknaden. Oändligt många av dessa människor har ett jordbruk, där lönsamheten dock har varit alltför svag för att de skulle ha

kunnat satsa hårdare på mjölkproduktion. En ytterligare uppräknig av mjölkpristillägget skulle kunna betyda mycket för dessa människor och de bygder de bebör.

Om man studerar statistiken för skördeutfallet här i riket, finner man att Värmlands nordligaste delar i bidragshänseende borde jämsställas med område II i stället för område III som föreslagits. I så fall skulle stödet utgå med 9 öre i stället för 7 öre. Område III bör emellertid också med hänsyn till skördeutfall och andra betingelser omfatta även Munkfors, Filipstads och Storfors kommuner liksom Sunne och Arvika kommuner i sin helhet samt Svanskogs församling av Säffle kommun. Det har hittills inte varit möjligt att få in dessa i område III. Remissinstanserna i länet är i stort sett av samma uppfattning som vi motionärer.

Jag skulle här kunna föra fram många synpunkter och siffror som visar på skäligheten av de krav vi ställt i motionen. Med hänsyn till det stora antal ärenden vi här har att behandla skall jag inte göra det.

Utskottet har avstyrkt såväl denna som andra motioner med liknande yrkanden, men utskottet hänvisar – liksom jordbruksministern i propositionen – till den översyn av indelningen som skall ske vart tredje år. Vi får väl komma igen på den kanten.

En starkare satsning på det extra mjölkpristillägget skulle enligt min uppfattning vara väl använda pengar. En högre produktion skulle möjliggöras, vilket säkert kommer att behövas, landskapet skulle klara sig bättre mot förbuskning, turiströdingen och annat skulle främjas. Det är min förhoppning att de justeringar av områdesgränserna som är möjliga att göra och som vi begärt i vår motion också skall komma till stånd. Jag hoppas att det kan ske långt tidigare än om tre år, ty om jag uppfattat propositionen rätt skall möjligheter härtill förefinnas redan nu.

Herr talman! Med hänsyn till dessa synpunkter har jag inget särskilt yrkande.

I detta anförande instämde herr Nisser (m).

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Även jag vill säga några ord i denna fråga. Jag har ofta här i riksdagen talat om hur jag upplever hotet mot den odlade jorden som en katastrof, men jag skall inte närmare gå in på det nu.

När utredningen om stödet till jordbruket i Norra Sverige har visat på många olägenheter som måste avhjälpas och propositionen betyder ett icke oväsentligt stöd, är jag mycket glad över det. Tvisterna i dag gäller närmast områdesgränser och sådana saker.

Det är verkligen ett allvarligt läge som jordbruket i norra Sverige befinner sig i, inte minst när det gäller färskvaruförsörjningen. Departementschefen har i propositionen sagt att det är angeläget att vidmakthålla en regional livsmedelsförsörjning i norra Sverige av främst färskvaror t. ex. med tanke på ett krisläge. Det måste kraftigt betonas. Det måste bli en annan trend i norrländskt jordbruk. Jag vet att man sedan många år har kört mjölk i tankbilar eller i flaskor på bilar från t. ex. jordbruksdistrikten i mellersta Västerbotten upp till Luleå och andra trakter i Norrbotten men att man i framtiden, eller redan i dag, inte kan göra det

längre och att kött och smör och andra sådana varor inte tillräckligt produceras i våra trakter utan måste föras dit från annat håll. Vad det betyder i ett krisläge kan vem som helst förstå.

I motionen 1380, undertecknad av herr Petersson i Gäddvik, herr Nisser och mig, tar vi upp dessa frågor. Vi har där betonat att det ingenstans är så av nöden att det befintliga jordbruket behålles som i Norrbottens och Västerbottens lappmarker. Vi har härvid tänkt på ett remissvar från länsstyrelsen och lantbruksnämnden i Västerbottens län som tar upp frågan om ökat stöd till detta jordbruk och förutsätter att glesbygdsutredningen uppmärksammar frågan. Ett par ledamöter har t. o. m. i ett särskilt yttrande föreslagit ett högre mjölkpristillägg än i övrigt i stödområde I, 18 öre. Vi har föreslagit hela 20 öre. Det låter mycket men de facto blir det inte stora summor för den statliga kassan men det betyder oerhört mycket för jordbrukarna. Den befolkning som i dessa delar av landet trots allt ägnar sig åt modernäringen är särskilt starkt rotad vid torvan; de har en särskild läggning, de är lappmarksbor. De har stark frihetskänsla och en lust att bo kvar just i hemtrakten som få andra. Det bör värderas och stödjas.

Avståndet till övriga landsdelar är också så stort att en försörjning utifrån av färskvaror ställer sig särskilt besvärlig för dem som under alla förhållanden kommer att befolka lappmarkerna. Det kommer dock att bo kvar en del människor – sådana som arbetar i gruvor och kraftverk; vissa centralorter kommer inte heller att försvinna hurudan utvecklingen än blir. Och de måste garanteras försörjning.

Vi påpekar också i motionen att dessa områden på grund av sin växtlighetsstruktur väl lämpar sig för mjölkproduktion och mejerinäring. Det har inte fordom rätt nöd i dessa trakter, trots att landsdelen i och för sig är fattig. Växtligheten är sådan att man med fördel har kunnat producera mjölk och det som i dag är mejerivaror. De naturliga näringarna i norra Sverige, som människorna levde av under alla århundraden, var trots allt skogsbruk, jordbruk och boskapskötsel. Det finns goda jordbruksområden också uppe i norr – t. o. m. inne i lappmarkerna, om man tänker på mjölkproduktionen. Det var först sent som bergsbruket kom in i bilden – Nasafjäll på 1640-talet och den stora, betydande bergshanteringen först under det senaste seklet. Trots allt har en ganska stor befolkning kunnat existera här.

Nu har utvecklingen tömt stora delar av Norrland med en planlöshet som vi beklagar. Det skulle ha blivit billigare för landet och färre tragedier om det hade kunnat undvikas eller om det hade skett i långsammare takt. Men i dag hoppas vi att det skall gå att bota skadorna genom att jordbruket får detta stöd.

Vi tycker också att man inte bör hålla så hårt på regeln att brukaren av ett jordbruk och hans familj skall ha en tillfredsställande försörjning enbart från brukningsenheten. Vi menar att man bör tänka på de praktiska erfarenheterna från orten och bedöma fallen individuellt. Det kan hända att binärningar av olika slag – hantverk, fiske, turism, service – kan göra att en inte så stor brukningsenhet i alla fall bör bedömas som försvarlig. Vi skall också komma ihåg vad jordbruket betyder från miljövärdssynpunkt.

Det är många som tror att det inte går att odla någonting däruppe i norr. Vi hade i vintras en konferens om försörjningsfrågor och näringsfrågor i Nordmalings kommun, den sydligaste kommunen i Västerbottens län. Den ligger vid E 4, och stambanan går också genom dessa trakter. Utvecklingen är onekligen mycket tråkig. Man redovisade att industrierna inte har gått så bra. När jag fick veta av kommunens ledande män att det fanns 7 000 hektar odlad åkermark inom kommunen måste jag fråga: Hur är det möjligt att denna mark, som har betytt så mycket för gångna släkten och som är ett kapital, i dag inte kan utnyttjas? Varför har det varit omöjligt att ha odlingar av sådant som går särskilt bra i Norrland? Är det bara ett slags defeatism, en förtvivlad känsla av att här uppe går ingenting, som har gjort att alla dessa jordar i dag betraktas som om de inte vore värda någonting? Jag tror att med en rätt politik och med ett stöd som sättes in på rätt sätt skall det visa sig att dessa arealer av odlad jord i alla fall i dag också skall betyda att Norrlands avfolkning förhindras.

Det är min förhoppning att det stöd som vi i dag beslutar skall betyda att utvecklingen vänder och att katastrofen i försörjningshänseende i händelse av kris undviks. Röbbäcksdalens försöksgård t. ex. har ju visat att det är väldigt många saker som går bra i Norrland. Vi tror att även på de områden som det här är fråga om är Norrland ett framtidsland.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! När vi fick den jordbrukspolitiska målsättningen 1967 fanns det ingen tveksamhet hos oss som företrädde norrländskt jordbruk om att den, om vi fick uppleva dess verkningar under en lång tid, skulle innebära att jordbruket skulle komma att raderas bort. Jag vill givetvis inte här ta upp en diskussion om riktigheten av 1967 års jordbrukspolitiska målsättning. Låt mig bara säga att resultatet har blivit, som det så många gånger annars blir, att man skapar förutsättningar och gör en lagstiftning som är avpassade för andra delar av landet, och sedan har vi fått följa med i det allmänna svepet.

Det visade sig också mycket snart att våra farhågor skulle komma att infrias. Dess bättre fanns det i den här jordbrukspolitiska målsättningen ett besked om att man var angelägen att uppehålla en jordbruksproduktion uppe i Norrland av olika skäl som jag inte behöver gå in på.

När nu resultatet blev som det blev vill jag här säga att herr jordbruksministern Bengtsson insåg den fara som jordbruket befann sig i uppe i Norrland och tillsatte den här utredningen. Jag tycker att jag personligen är honom ett tack skyldig för att han så snabbt var villig att ompröva frågan om den jordbrukspolitiska målsättningen för Norrlands del och det stöd som var angeläget att få för att jordbruket i Norrland, visserligen inte skulle bli lönsamt, men ändå kunna få i någon mån samma förutsättningar som jordbruk i andra landsdelar. Det var bakgrunden till att utredningen tillkom, och jag hade själv nöjet att sitta med i densamma.

Utredningen arbetade under en utomordentlig tidspress, och orsaken till detta var att det var oerhört angeläget att komma fram till så snabba resultat som möjligt. Jag såg det också som en av de stora och väsentliga

Torsdagen den
13 maj 1971

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

förutsättningarna att man skulle kunna komma fram till ett enhälligt förslag, eftersom jag bedömde möjligheterna då att få förslaget realiserat som större. Och vi kom också fram till ett sådant. Jag är medveten om att det fanns detaljer som skulle ha kunnat lösas på andra sätt och att det skulle ha varit värdefullt att få litet längre tid på sig för att titta på problemet, men vi ansåg att vi inte hade möjlighet till det. Det var i tolfte timmens sista minut vi var ute, om det över huvud taget skulle gå att rädda något av övre Norrlands jordbruk.

Det har kommit rätt många motioner i anledning av den proposition som statsrådet har lagt fram, en proposition som nästan helt följer utredningens förslag. Jag vill också erkänna att på vissa punkter, speciellt en punkt, har jordbruksministern rättat till felaktigheter, och det är vi tacksamma för.

Dessa motioner har tagit upp olika problem, särskilt områdesindelningen. Det är väl ändå inte möjligt att här i någon större utsträckning ändra områdesgränserna; det skulle leda till konsekvenser som inte vore lämpliga. Framför allt skulle det ju kunna leda till att de organ som skall handha denna förvaltning inte skulle ha möjlighet att ändra. Jag tror att det är ett värdefullt tillägg när det har sagts såväl i utredningens förslag som i propositionen, att man får ompröva dessa gränser efter hand.

Vad jag också tycker är utomordentligt väsentligt är att man vid vissa bestämda tidsintervaller kommer att få möjlighet att ompröva behovet av stödet. Det har t. o. m. sagts i propositionen att man därvid också kan ta upp till prövning stöd till annan produktion än som medtagits i detta förslag.

När jag har gjort den här sammanfattningen skulle jag vilja tillägga att det stöd som denna utredning föreslår inte enbart är ett stöd till jordbruket. Det är ett stöd till upprätthållandet av en bygd, det är ett stöd till upprätthållandet av en näringsgren som för dessa bygder spelar en så utomordentligt stor roll. Under de senaste åren har det varit många och långa debatter om möjligheten att lokalisera verksamhet till dessa landsdelar. Tyvärr har man inte i de debatterna i någon större utsträckning låtit jordbruket komma in i bilden. Det har varit nära på dygnslånga debatter om möjligheten att skaffa arbetstillfällen åt 300 à 400 jordbrukare; sådana debatter har vi ju haft rätt nyligen. Men vad det skulle kunna innebära för bygden att ha ett livskraftigt jordbruk har man inte i någon större utsträckning intresserat sig för. När nu ändå denna fråga har kommit att bli föremål för prövning, måste det vara en utomordentligt väsentlig tillgång, inte enbart för de jordbrukare som kommer att bli berörda utan för hela den bygd som, får vi hoppas, därmed också skall få tillfälle att ha jordbruket som en av de näringsgrenar som man är i så stort behov av.

Jag begärde ordet främst för att ta upp en detalj som också har kommit in i bilden i samband med utredningen, nämligen möjligheten till ett utökad rationaliseringsstöd. Vi har haft ett sådant under dessa år, men det har främst varit koncentrerat på en viss typ av jordbruk, de s. k. KR-företagen, de rationella företagen. Det finns ingen anledning för mig att på något sätt framföra kritik mot det rationaliseringsstödet. Det är utomordentligt värdefullt därför att det ger möjligheter för oss att pröva

driftsformer som vi inte haft tidigare.

Men jag kan inte underlåta att säga att vi med den typen av jordbruksstöd inte kan hämta in det bortfall som har skett av andra brukningsenheter. Vi måste ha en möjlighet till olika driftstyper i det norrländska jordbruket. Vi skall vara på det klara med att de större jordbruksföretagen helt saknar tradition i våra bygder, och det är ingen lätt uppgift att med en gång bygga upp företag som tidigare inte har funnits på platsen. Fördenskull är det synnerligen angeläget med ett rationaliseringsstöd även åt de typer av jordbruk som inte har funnits tidigare. Och vad jag här främst vill trycka på är förhoppningen att de tillämpningsföreskrifter, som lantbruksstyrelsen kommer att ge ut i anledning av det beslut som jag väntar skall fattas här i dag, blir så pass generösa att lantbruksnämnderna verkligen får möjlighet att agera på det här sättet.

Det har sagts i utredningen och det är väl också med i propositionen att man främst skall sikta på att skapa de här utvidgade rationaliseringsmöjligheterna för de brukare som i dag sitter på gårdarna. Men vad som kanske framför allt är angeläget i norrländskt jordbruk är att skapa förutsättningar för ett nytillskott av jordbrukare. På grund av – som jag tidigare anfört – bristen på traditioner i fråga om jordbruk av den typ och storlek som man numera främst skulle vilja satsa på är det utomordentligt svårt att få så pass många unga jordbrukare som vi i dag skulle behöva som nytillträdande att satsa på jordbruk av den här typen. Därför är det utomordentligt väsentligt att även yngre jordbrukare ges möjlighet att starta med ett mindre företag och sedan successivt bygga upp detsamma. Det är en avgörande förutsättning för att vi skall kunna få den rekrytering som vi är i absolut behov av mycket snabbt, om ett livskraftigt jordbruk skall kunna upprätthållas i Norrland.

Låt mig till sist påpeka, herr talman, att några ledamöter av jordbruksutskottet i ett särskilt yttrande har tagit upp frågan om de s. k. fläskfabrikerna och uttalat en viss oro för att sådana fläskfabriker med anledning av det stöd som föreslås för fläskproduktionen skulle komma att i alltför stor utsträckning slå sig ned i Norrland. Jag vill nog säga att den oron är alldeles överflödigt. Med hänsyn till de väsentligt dyrare fodermedel som vi har där kommer inte det lilla stöd som är lagt på fläskproduktionen att kunna vara någon väsentlig injektion för fläskfabriker. Jag vet att ett företag av den typen är på gång och har tänkt sig att starta i Västerbotten, och skulle det till äventyrs bli ytterligare något företag har vi anläggningar vid våra slakterier som mycket väl kan ta hand om den produktionen. Den kan aldrig bli av en sådan omfattning att det kan vara till skada för den sammantagna produktionen inom landet. Men det skulle, om det kom i gång något av en fläskproduktion även i Norrland, vara av betydelse framför allt för att skapa ett intresse för den smågrisproduktion som vi hade uppe till diskussion i utredningen och där vi faktiskt var rätt ense om att man borde ha kunnat få ett stöd men inte i hast kunde hitta den lämpliga formen för ett sådant stöd. Givetvis skulle dock en utökning av fläskproduktionen vara av betydelse för att stimulera intresset för en smågrisproduktion i Norrland. Förutsättningarna för en sådan produktion är väsentligt större än för den direkta fläskproduktionen.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag har full förståelse för dem som här har kritiserat den områdesindelning som föreligger. De fullföljer bara kritiken från sina länsstyrelser och lantbruksnämnder, och det är fullt i sin ordning att de för fram den kritiken här i riksdagen.

Ingen påstår heller att föreliggande förslag är så fulländat att det inte behöver justeras. Det har inte ens jordbruksministern sagt, utan även han har understrukit att det kan bli nödvändigt att se över stödet med vissa tidsintervaller när det gäller såväl priserna som områdesindelningen. Hur man än drar upp gränserna i detta fall får man alltid gränsproblem. Det uppstår missnöje, åtminstone på den ena sidan gränsen. Det kan man naturligtvis rätta till men då flyttar man bara missnöjet till en annan gräns.

Det är fullt förklarligt att länsstyrelserna och lantbruksnämnderna har sett till sina intressen och att de i sina remissvar har sagt ifrån vad de anser. Men om vi i stället ser på vad RLF och Lantbruksförbundet anfört i sitt svar, skall vi finna att de visserligen säger att det kan finnas skäl för en justering mellan områdena I och II men att den inte bör göras nu. Den bör i stället företas vid den översyn som skall göras vart tredje år. Man säger bl. a. att om man gör översynen nu, så medför det tidsspillan, och det vill man inte vara med om. Vi hörde ju också av herr Johansson i Holmgården att man här arbetar med tiden som insats för att nå resultat så snart som möjligt.

Hur indelningen än görs skapar man som sagt nya problem. Jag skall bara ta upp ett exempel, som herr Olsson i Sundsvall tidigare var inne på. Han ville ha en ändring för Västernorrlands län. Där har man haft 6,8 öre medan Västerbotten och Jämtland har haft 8,4 öre, om jag inte är fel underrättad. Det är alltså en skillnad på 1,6 öre. Den har man tidigare accepterat. Med det nya systemet får Västerbotten-Jämtland 13 öre och Västernorrland får 9 öre. Skillnaden ökar sålunda från 1,6 till 4 öre, och jag håller med om att det är en betydande skillnad. Men om vi i stället flyttar Västernorrlands län upp i den grupp som herr Olsson i Sundsvall talade om, så får man i länet en höjning till 13 öre, och då förmodar jag att man i län som i söder gränsar mot Västernorrland skulle ha all anledning att kritisera omfördelningen. Om jag räknat rätt skulle det nämligen där bli en skillnad på inte mindre än 6 öre. Om man alltså försöker skapa större rättvisa på ena hållet, så råkar man lätt göra orättvisan större på andra hållet.

Om jag har läst utredningen rätt är det väl ändå så att denna indelning inte har tillkommit på en slump utan efter ingående prövning. Man har gått efter ett visst system och försökt avväga mjölkpristillägget tillsammans med övriga inkomster för att få en så nära och lika inkomstställning som möjligt över hela området. De motionskrav som framställts är, åtminstone i allmänhet, så pass långtgående att det var praktiskt omöjligt att på den korta tid som vi hade till förfogande i utskottet gå in för någon förändring. Vi vågade oss bara på att göra en liten justering – på ett ställe. Men om utskottet skulle ha gått in på en ny prövning av gränserna är jag övertygad om att vi skulle ha skjutit hela frågan framför oss, och det är inte säkert att den blivit löst vid det här årets riksdag. Nu

får vi, som sagt, hoppas att saken skall kunna rättas till vid de treåriga justeringarna; det är ju också meningen.

Men det finns gränsproblem på andra områden också, och de kan vara lika besvärliga. Ett sådant är t. ex. tidsgränsen för införandet av det extra prisstödet. Som bekant skall ett pristillägg på kött på 1 krona per kilo börja utgå den 1 juli i de norra delarna. Det är tänkbart att många underlåter att anmäla sina djur till slakt tills efter den 1 juli. Det är mycket möjligt att vi under juli månad inte bara får den normala slakten till slakterierna utan dessutom en slakt som är uppdämd från den tidpunkt då man fick reda på pristillägget. Och det kan bli mycket besvärligt på slakterierna; denna tidpunkt sammanfaller precis med semestertiden för slakteriernas personal.

För att förhindra en sådan anhopning av slaktdjur precis under semesterperioden och för att stimulera till en jämnare tillförsel till slakterierna hade det varit att föredra att man hade kunnat börja införa detta tillägg redan i juni månad, med 50 öre, och sedan fortsatt med 50 öre i juli och den 1 augusti gått upp till 1 krona, som sedan skall gälla. Frågan om ett sådant mera jämnt införande av detta pristillägg har tyvärr väckts så sent att det i varje fall inte varit möjligt att vid utskottsbehandlingen ta hänsyn till den.

Dessa svårigheter ökas ytterligare därigenom att införselavgiften på nötkött enligt proposition nr 116 angående prisregleringen kommer att höjas med ytterligare 30 öre den 1 juli. Därför bör det vara möjligt att beakta detta leveransproblem i Norrland i samband med behandlingen av proposition nr 116. Ätminstone så vitt jag begriper bör det vara möjligt för Kungl. Maj:t att redan nu bemyndiga jordbruksnämnden att försöka träffa en överenskommelse med slakterierna om en så smidig övergång som möjligt.

Med den kännedom jag har om jordbruksministerns förståelse för praktiska lösningar tror jag att vi i samförstånd skall kunna finna någon lämplig lösning på detta problem. Jag lyssnade tidigare i dag till herr statsrådets svar på en interpellation om skördeskadorna, och han sade då att han inte hade annan önskan än att skördeskadeskyddets tillämpning skall bli så smidig som möjligt. Jag tror att han har samma önskan då det gäller införandet av det extra prisstödet, nämligen att det skall kunna ske så friktionsfritt som möjligt. Jag ser alltså en möjlighet att vid kommande behandlingar kunna rätta till det här förhållandet.

Vad sedan beträffar själva Norrlandsstödet vill också jag uttala min tillfredsställelse över att det norrländska jordbruket kan få en välbehövlig förstärkning av sina existensmöjligheter. Hur det skulle gå för det norrländska jordbruket om det inte finge denna förbättring visar vissa undersökningar som utredningen gjort. Dessa undersökningar visar t. ex. att antalet brukningsdelar under perioden 1961–1969 minskade med inte mindre än 38 procent. Mjolkproduktionen beräknas fram till 1980 minska med ungefär 25 procent, och samma siffror redovisas för köttproduktionen. De i jordbruket sysselsatta, som utgör 6,5 procent av den totala befolkningen i Norrland, beräknas 1980 vara nere i 2,5 procent. Detta visar alltså att det är snabba åtgärder som behövs om målsättningen – en betydande jordbruksproduktion i Norrland – skall kunna uppfyllas.

Torsdagen den
13 maj 1971

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

Sedan kan man naturligtvis ha delade meningar huruvida detta stöd kommer att medföra att denna målsättning uppnås. Jag tror att man i varje fall vågar säga att stödet kommer att bryta den nedåtgående trend som karakteriserat det norrländska jordbruket. Hur det än blir tror jag att det norrländska jordbruket i framtiden liksom nu i ganska stor utsträckning måste baseras på även andra inkomster såsom t. ex. de som kommer från skogen. Det måste man ta hänsyn till vid kommande avvägningar av stödet.

Av den anledningen hade det också varit konsekvent att låta stödåtgärderna omfatta även deltidjordbruket, såsom det yrkats i reservationen. Upprätthållandet av en betydande jordbruksproduktion i Norrland motiveras inte bara av sysselsättningspolitiska skäl utan nödvändiggörs även av försörjningspolitiska. Därför bör vi vara tack samma för all den livsmedelsproduktion som kan försiggå i Norrland, oavsett vid vilka företag den sker.

Man skulle med ungefär samma motivering kunna säga att stödet också borde utgå till nyetablering. Jag har, liksom herr Johansson i Holmgården, den uppfattningen att det inte minst nödvändiga är att främja nyetablering. Det är framför allt de unga människorna man måste satsa på om man vill att det för framtiden skall bibehållas ett jordbruk i Norrland. Departementschefen säger själv att han syftar till uppbyggnaden av bärkraftiga enheter. Vem är det som skall bygga upp bärkraftiga enheter om inte de unga pojkarna. Men nu kan man, som jag sade, befara att detta stöd endast kommer att bryta den nedåtgående trenden och icke uppmuntra till nyinvesteringar i jordbruk. Vi hör ofta uttalanden att jordbruket i Norrland skall bevaras. Det får inte innebära att vi bara skall bevara sådana jordbruk som i dag finns, utan stödet bör utformas så att det lockar till nyetablering av jordbruk. Det är lika angeläget att i Norrland satsa på nyetablering inom jordbruket som att satsa på nyetablering av industrier. Vi är i regel ganska ense om att vi skall satsa på sådan nyinvestering.

I reservationen begär vi också att detta extra stöd skall vara inflationssäkert liksom den övriga prisbildningen. I princip är detta riktigt, därför att man egentligen skall se det extra stödet här från den synpunkten att den genomsnittliga prispolitiken inte är tillräcklig för det norrländska jordbruket med hänsyn till att detta arbetar under så pass ogynnsammare betingelser än det övriga jordbruket. Det finns därför, som vi ser det, inget underlag för att man skall betrakta en del av priset från en synpunkt och en annan del av priset från en annan synpunkt. Att vi har haft det så tidigare är egentligen inte något försvar. Det är närmast en svaghet att vi inte har ordnat det så tidigare att hela denna prisbildning för Norrland skall vara inflationsbeständig.

Vi har ju här i riksdagen vid flera tillfällen under senare år just pekat på att det tidigare utgående Norrlandsstödet har undergrävts av inflationen. Vill man satsa på att unga jordbrukare skall nyinvestera bör det inte ske med den framtidsbilden för dem att existensen blir svårare allt eftersom inflationen undergräver deras ekonomi.

Vi har, som herr Johansson i Holmgården påpekade, djärvt att skriva ett särskilt yttrande om en särskild produktion, den s. k. fabriksmässiga

animalieproduktionen. Vi har svårt att tro att det kan vara någon fördel för Norrland ens att ha en sådan. Jag tror inte på det argument som herr Filip Johansson i Holmgården nämnde, nämligen att det skulle uppmuntra smågrisproduktionen. De herrar som driver fabrikena driver också egen smågrisproduktion. Blir det ett stöd till smågrisproduktionen, tar de en del av det också. Jag tror inte att man skall se alltför optimistiskt på detta. Det kan rent av hända att de som kommer att driva en sådan speciell produktion kommer skatta för inkomsten på ett helt annat ställe än i den norrländska byggd där produktionen sker. Men, som sagt, det får väl tiden utvisa.

Jag ber, herr talman, med detta att få yrka bifall till den väckta reservationen och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr OLSSON i Sundsvall (c) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ordförande nämnde något om den motion som jag talade för här, och med anledning av detta vill jag säga några ord.

Det är givet att om vi anser att det län vi representerar enligt vårt jordbruksexperternas i länet synpunkter inte har blivit tillräckligt tillgodosett, är det självklart att vi här i riksdagen vill försöka föra länets talan, och om möjligt nå en förbättring. Det hade ju utskottets ordförande förståelse för, vilket jag är glad över.

Sedan har jag svårt att förstå herr Hanssons i Skegrie resonemang om att vårt förslag skulle innebära så stora nya svårigheter. Vad vi föreslår är ju helt enkelt att man inför ett område mellan område I och område II. Område I skall ju få ett pristillägg på 13 öre per kg mjölk och område II ett pristillägg på 9 öre. Vi vill alltså ha ett område, låt oss kalla det område ett och ett halvt, med 11 öre i pristillägg. Därigenom blir ju övergången något mindre markant, vilket även har framhållits av lantbruksstyrelsen i remissyttrande.

Vad beträffar detta att man måste ta hänsyn till övriga områden om Västernorrland ändras vill jag citera vad vi har skrivit i vår motion, nämligen att: "Vi förutsätter att dessa ändringar av prisstödet i Västernorrlands län kan medföra behov av höjning av stödet inom Gävleborgs län för att lämplig nedtrappning av stödet skall ske." Om utskottet hade följt vår motion, skulle man säkert ha funnit metoder att minska antalet gränsfall jämfört med det av utskottet föreslagna systemet.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Det har inte funnits större motivering för utskottet att följa den motionen än att följa t. ex. herr Jonassons motion, som gäller en uppflyttning av Värmlands län, eller herr Boos motion, som gäller en uppflyttning av Kopparbergs län. De motionärerna kan föra sin talan med precis samma motivering.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Jag skulle egentligen kunna fatta mig ganska kort, eftersom det inte råder särskilt delade meningar i utskottet. Dessutom har redan herr Johansson i Holmgården och nu senast herr Hansson i

Torsdagen den
13 maj 1971

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

Skegrie yrkat bifall till de punkter där vi är överens.

Det är väsentliga förbättringar som jordbruksministern har föreslagit i propositionen. För mjölken innebär det en ökning på mellan 1,5 och 6 öre per kg, vilket betyder att det särskilda stödet kommer att utgå med 3 – 16 öre per kg. Vidare föreslås pristillägg på kött av nötkreatur, får och svin med mellan 15 öre och 1 krona per kg. Kostnaderna för stödet uppgår till 66 å 70 miljoner kronor, vilket medför en ökning av stödet med 29 miljoner å 30 miljoner kronor, eller kanske litet mer. Dessutom föreslås en rad andra förbättringar, t. ex. för rationaliseringen; stöd kommer att utgå även till jordbruk med begränsade utvecklingsmöjligheter.

Detta förslag är, tycker jag, mycket positivt för jordbruket i norra Sverige och kommer att innebära väsentliga inkomstförstärkningar för jordbrukarna. Man kan helt instämma i det.

Det är glädjande att utskottet har kunnat enas på de flesta punkter om det som jordbruksministern har föreslagit, men det är klart att det hade varit ännu angenämare, om vi hade kunnat uppnå en hundra procentig anslutning till hela förslaget. Det är dock bara på ett par punkter som vi har haft delade meningar. Trots de delade meningarna ligger våra uppfattningar ganska nära varandra. Det gäller i första hand inflationsregeln, som herr Hansson i Skegrie nämnde. Där finns en reservation om att pristilläggen skall justeras i samma takt som den allmänna prisnivån ändras. Man vill ha samma justeringar på jordbrukets produkter som i den allmänna prisregleringen, alltså en justering halvårsvis från den 1 juli vart och ett av åren 1971, 1972 och 1973. Detta låter ju ganska tilltalande, och på ett sätt kan man hålla med om att det kunde behövas, men enligt vad jag kan se betyder det en kompensation ovanpå en redan befintlig kompensation på det området, om jag får uttrycka mig så. Därför har utskottsmajoriteten funnit – i likhet med jordbruksministern – att förslaget bör överses minst vart tredje år.

Då jag vet att jordbruksministern kommer att yttra sig i detta ärende, behöver jag kanske inte säga mer om det systemet.

Vad beträffar det andra stycket på s. 8 om det begränsade investeringsstödet är det inte heller där så mycket som skiljer utskottsmajoriteten och reservanterna från varandra. När reservanterna i sin reservation skriver att det begränsade investeringsstödet bör utgå för att brukaren och hans familj skall erhålla en tillfredsställande försörjning, är vi inom utskottet helt överens med reservanterna, och det finns således inga delade meningar på den punkten. Man kan här endast hänvisa till samtliga de förbättringar som föreslås i propositionen.

Utskottet skriver också i sitt utlåtande: ”I avvaktan på resultatet av uppbyggnaden av sådana jordbruk bör i vissa fall även jordbruk med begränsade utvecklingsmöjligheter kunna få rationaliseringsstöd.” I propositionen står vidare: ”Nuvarande bestämmelser om lånegarantier och statsbidrag för jordbrukets rationalisering bör i tillämpliga delar gälla även för det begränsade investeringsstödet.” Utskottet säger även att det i likhet med departementschefen finner motiverat ”att den föreslagna typen av rationaliseringsstöd till jordbruk med begränsade utvecklingsmöjligheter försöksvis får prövas tills vidare”.

Utskottsmajoriteten har inte ansett det vara möjligt att medge investeringsstöd även för, som här framfördes, nyetablering, vilket reservanterna och motionärerna har begärt. Detta står nämligen inte i överensstämmelse med syftet med det föreslagna investeringsstödet.

Förslaget om stöd till jordbruket i norra Sverige har föregåtts av en utredning, som tidigare framhållits här. Den utredningen var helt enig i sina förslag. Kungl. Maj:t har följt utredningen på alla punkter och har även förbättrat utredningens förslag i några avseenden. De frågor som reservanterna tar upp har inte, mig veterligt, föranlett några skilda ståndpunkter varken inom utredningen, hos remissinstanserna eller bland representanterna för jordbrukets föreningsrörelse.

Det är således uppenbart att det förslag, som utskottsmajoriteten framlägger, är helt i överensstämmelse med propositionen och utredningens förslag. Jag hoppas därför, herr talman, att kammaren följer utskottsmajoriteten, och jag yrkar bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Det är alldeles tydligt att det särskilda stödet till det norrländska jordbruket nu är moget för en modernisering. Det finns vid det här tillfället anledning att påminna om att propositionen bygger på och ansluter sig till en enhällig utredning. Jag tycker också att man kan notera, att jordbruksministern har varit generös och gått längre än vad utredningen har gjort i visst avseende.

I det stora hela är vi ense om det förslag som nu föreligger till behandling. Förslaget innebär ju också en avsevärd och välbehövlig förbättring för det norrländska jordbruket. Att det norrländska jordbruket behöver ett speciellt stöd med tanke på de särskilda svårigheterna i klimathänseende och i andra avseenden är vi alla överens om.

I egenskap av reservant vill jag här helt kort framhålla behovet av att bestämmelserna för rationaliseringsstödet blir utformade på ett sådant sätt att de medger en flexibel behandling. Förhållandena skiftar ju från gård till gård, från bygd till bygd, och det är därför viktigt att lantbruksnämnderna får vida befogenheter. Jag vill i det avseendet instämma med de tankegångar som herr Johansson i Holmgården framförde här för en stund sedan.

Erfarenheterna från den tid stödet fungerat visar att det finns behov av någon form av indexreglering. Jag tycker också att det är mer i konsekvens med vad vi i övrigt har beträffande jordbruksregleringen att man även inför något sådant system i det här fallet.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan med undantag för de avsnitt där det föreligger reservation. Där yrkar jag bifall till denna.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag hade kanske inte behövt delta i denna diskussion eftersom herr Johansson i Holmgården och andra talare så utmärkt har presenterat de förslag som riksdagen har att behandla. Men jag vill ändå säga ett par ord om de två punkter där det föreligger reservationer, därför

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

att jag kan för min del inte rekommendera riksdagen att anta förslagen i dessa reservationer.

Låt mig först beträffande frågan om områdesindelningen och gränslinjerna mellan de olika områdena få säga — det har också utredningen kommit fram till — att det är väldigt svårt att exakt bedöma var dessa gränslinjer skall gå. Utredningen fann snart att det skulle bli nästan ogörligt att få en gränslinje som alla kunde acceptera. Det blev inte lättare för mig när jag skulle ta itu med den här frågan. Om jag skulle ha haft ambitionen att korrigera utredningen på denna punkt, då hade inte riksdagen kunnat påräkna ett förslag i detta ärende den här våren. För mig var det viktigast att förslaget förverkligades, i all synnerhet som inget område har fått vidkännas några försämringar; alla har tvärtom fått förbättringar. I det avseendet gick jag längre än utredningen.

Jag vill med några ord kommentera de båda reservationsförslagen, av vilka det ena går ut på att man skall indexreglera det särskilda prisstödet. Nu är det så att även jordbrukarna i norra Sverige får det grundskydd som följer av att ändringar i jordbrukspriserna kan ske halvårsvis, om konsumentprisindex ger anledning till det. Att använda samma slag av indexreglering för det särskilda prisstödet i norra Sverige kan av flera skäl inte anses vara lämpligt. Den allmänna indexregleringen, eller inflationsregeln som vi kallar den, innebär ju inte att varje enskild produkt är indexreglerad, utan man räknar ut jordbrukets totalinkomst och ser efter hur mycket näringen skall ha i kompensation med hänsyn till förändringarna i konsumentprisindex. Då får man fram en totalsumma, och därefter klarar man ut på vilka produkter priserna skall höjas så att totalsumman uppnås. Vissa produkter får ingenting, vissa får mer och andra mindre. Jag föreställer mig att man inte är så intresserad av att ge spannmålen mycket mer nästa gång vi skall justera priserna.

Detta särskilda stöd till jordbruket i norra Sverige har en alldeles speciell uppgift, nämligen att jämna ut skillnaderna i lönsamhet mellan jordbruket i landet i övrigt och jordbruket i norra Sverige. Man har försökt avväga stödbeloppen inom de olika regionerna på grundval av denna skillnad i lönsamhet. Men skillnaden är ju inte evigt bestående, och den diskussion som förts om gränsdragningen visar att man inte löser detta problem genom någon indexreglering, utan det behövs en ständig översyn, som vart tredje år utlöser nya priser på de olika produkterna med hänsyn till skillnader i lönsamhet vid respektive tidpunkt.

Dessa skillnader i lönsamheten beror givetvis till en del på att de naturliga förutsättningarna för jordbruk är ofördelaktigare i norra Sverige än i södra Sverige.

Vidare är det på det sättet, såsom framgick av herr Johanssons i Holmgården anförande, att det finns en relativt hög andel små jordbruk i norra Sverige. Jag kan nämna att två tredjedelar av brukningsenheterna har högst 10 hektar i norra Sverige, medan andelen är 40 procent för resten av landet. Det kommer emellertid att ske en förändring till större brukningsenheter i norra Sverige och då är det möjligt att prisstödet inte skall vara lika högt som i dag, i vart fall inte på alla produkter.

Inom stödområdet växlar förhållandena således betydligt och det är det utredningen — med herr Johansson i spetsen — har försökt fånga upp

Torsdagen den
13 maj 1971

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

just genom att dela in norra Sverige i olika regioner med olika stödbelopp. Vi har fått fem olika stödregioner för mjölk och fyra för kött och fläsk. Denna indelning har skett med utgångspunkt i de uppgifter som fanns tillgängliga då utredningen arbetade under 1970. Förhållandena i fråga om stödbeloppen kommer självfallet att förändras under de kommande tre åren.

Såsom jag framhållit i propositionen måste en översyn av stödet göras, och en eventuell ökning skall komma dem till godo som mest behöver den. En justering av stödet skall sålunda ske till förmån för de jordbrukare och de produkter där ett ytterligare stöd behöver sättas in. Det finns därför inte något skäl att följa konsumentprisindex. Om man gör det är det faktiskt risk för att man skapar skillnader mellan jordbrukare i olika områden som inte är betingade av stödbehovet.

Jag sammanfattar mina synpunkter på det sättet att prisstödet skall utjämna de olika skillnader i kostnader som finns mellan jordbruk i norra Sverige och jordbruk i landet i övrigt. Vi vet i dag ingenting om hur dessa skillnader kommer att utveckla sig under de närmaste tre åren. Det är en sak som vi måste följa mycket noga och som måste klarläggas genom förnyade undersökningar. Och det finns inget samband mellan dessa kostnadsskillnader och något tillgängligt index.

Herr talman! Det som sagts i dag i denna diskussion om att man inte anser att vi gjort en rättvis indelning av områdena tyder på att man inte kan klara dessa frågor genom någon indexreglering utan att det krävs fortlöpande undersökningar under treårsperioden. Vi behöver också kunna se effekten av det stöd som vi nu skall besluta om. Det är alltså lönsamhetsskillnaderna mellan norra Sverige och södra Sverige som hela tiden skall vara avgörande. Denna fråga måste lösas på det sätt som har föreslagits i propositionen, nämligen genom en översyn vart tredje år.

Med anledning av att herr Hansson i Skegrie menade att man, om man inte indexreglerar detta prisstöd, undergräver jordbrukarnas ekonomi vid en penningvärdeförsämring vill jag säga, att även jordbrukarna i norra Sverige ju får del av den allmänna prisjustering som äger rum liksom också av de förbättringar och justeringar som kommer att genomföras halvårsvis.

Det andra förslag som tagits upp reservationsvis men som inte har förts fram av utredningen är att man skulle utöka antalet mottagare av rationaliseringsstödet. Detta stöd till jordbruksföretag med begränsade utvecklingsmöjligheter syftar ju till att de nuvarande brukarna skall få hjälp till sådana investeringar att de under återstoden av sin yrkesverksamma tid kan skaffa sig en bättre försörjning än vad de annars skulle kunna. Det inriktar sig alltså på problemet med de jordbrukare utan någon annan sysselsättning, som har kommit upp i åren, som har liten inkomst av sina jordbruk och som med de nuvarande bestämmelserna inte kan få lån och bidrag. Det föreslås nu att de skall få både bidrag och lån så att de kan utveckla företaget trots att det inte på sikt kan vara bestående och lönsamt. Så länge de vill vara aktiva skall dessa jordbrukare kunna ha en dräglig försörjning.

Det är alltså fråga om pengar som skjutes till som hjälp för dem som nu brukar fastigheterna. På längre sikt räknar jag precis som utredningen

Torsdagen den
13 maj 1971

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

gjorde med att stödet till jordbruket i norra Sverige skall lämnas på ett sådant sätt att det blir fråga om rationella jordbruksenheter. Vi måste rikta in oss på detta. Stödet till företag med begränsade utvecklingsmöjligheter är en åtgärd som vi vidtar i avvaktan på uppbyggnaden av utvecklingsbara företag. Det är ju endast sådana större företag som i längden kan ge brukaren en dräglig inkomst.

Härvidlag har jag således för min del helt ställt mig bakom utredningens enhälliga förslag, dock med den ändringen att jag ökat det geografiska området för det här stödet. Utredningen säger nämligen: "Eftersom stödet är avsett som en hjälp åt dem som redan driver ett företag med begränsade utvecklingsmöjligheter, bör garanti för jordförvärvslån eller driftslån i samband med nyetablering inte ifrågakomma." Det är alltså avsett för alla de små företagare som kanske hade nödgats lägga ned driften, om vi inte hade infört denna möjlighet för dem att utveckla sina företag.

Det andra förslag som reservanterna har tagit upp är att investeringsstödet också skulle avse deltidjordbruk. Låt mig bara fästa uppmärksamheten på följande faktum för att inga missförstånd skall råda: det stöd vi nu förordar över budgeten till mjölk och till kött och fläsk utgår självfallet till alla som har sådana produkter att sälja. Även deltidjordbrukare får alltså det höjda produktbidraget; på den punkten råder ingen tvekan. Men när det gäller det särskilda rationaliseringsstödet – bidrag och lån – har vi gått så långt att om de får mer än 50 procent av sin inkomst från den egna brukningsenheten så kommer de i fråga för bidrag och för lån. Däremot finns det ingen som helst anledning att ge sådana subventioner som ligger i detta speciella rationaliseringsstöd till en person som kanske har bara 25 procent av sin inkomst från ett litet deltidjordbruk och 75 procent av inkomsten från annan verksamhet. Vi måste även på det här området sträva efter att jordbruksverksamheten blir av en så pass stor omfattning att den är försvarlig ur ekonomiska synpunkter även på litet längre sikt. Det finns goda skäl att fundera på hur man skall kunna hjälpa dem som har svårigheter att klara sin försörjning i den här delen av landet, men när bara en liten del av inkomsten kommer från jordbruk och skogsbruk är inte rationaliseringsstöd på jordbruksområdet det rätta medlet.

Utredningen, vars betänkande ligger till grund för mitt förslag, har konstaterat i samband med avgränsningen av stödåtgärderna att jordbrukspolitiska åtgärder inte nämnvärt kan förbättra inkomsten för brukare av jordbruk som inte omfattas av det föreslagna stödet. Utredningen har framhållit att den har diskuterat med glesbygdsutredningen lämpliga åtgärder för att övergångsvis underlätta fortsatt sysselsättning vid mindre jordbruk i norra Sveriges glesbygder. De frågorna kommer att tas upp av glesbygdsutredningen i dess fortsatta arbete. Därför tycker jag att det finns skäl att avvakta resultatet av det.

Herr talman! De två förslag som reservanterna har lämnat tycker jag för min del inte bör förverkligas. Man bör se det särskilda rationaliseringsstödet som en försöksverksamhet för att hjälpa en stor grupp av jordbrukare som måhända eljest hade tvingats att tidigare gå ifrån sitt jordbruk.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Nr 86

Torsdagen den
13 maj 1971

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

Herr talman! Jag vill först uttala min tillfredsställelse över att jordbruksministern lagt fram det föreliggande förslaget. Jag hoppas att det inte är någon slutgiltig lösning utan ett steg på vägen för att förbättra förhållandena för jordbruket i norra Sverige.

Sverige är ju ett avlångt land med skiftande förhållanden och förutsättningar för jordbruk. Det är därför ytterst nödvändigt att vi har en regionalt anpassad jordbrukspolitik som tar hänsyn till olikheterna. Det är nödvändigt om vi skall behålla jordbruket i områden med sämre förutsättningar. De flesta torde nu vara ense om att detta är synnerligen önskvärt ur en rad synvinklar. Jordbruket utgör ryggraden i de norrländska bygdernas näringsliv. Tar man bort en så viktig pusselbit, blir det mycket svårt att ersätta den med annan företagsamhet. Den företagsamhet det här rör sig om kommer ju ut i alla byar. Dessutom har jordbruket, såsom påpekats, mycket stor betydelse ur sysselsättnings-synpunkt även indirekt. I Jämtland t. ex. sysselsätts över tusen personer inom jordbrukets förädlingsindustri.

Även i Norrland behövs jordbruket ur beredskapssynpunkt, och jordbrukets betydelse för naturvården torde stå klar för de flesta som har någon erfarenhet på det området.

Propositionen bygger i huvudsak på det förslag som den s. k. Norrlandsutredningen lagt fram, och det är vi norrlänningar tacksamma för. Om Norrlandsjordbruket skall behållas får man säga att dessa stödåtgärder kommer i de sista skälvande minuterna. Det är möjligt att det i vissa bygder redan är för sent. Alderssammansättningen på brukarna – om det finns några kvar – är mycket hög, och ungdomen har lämnat bygden. Med tanke på den höga medelåldern på brukarna borde dock den nya jordbrukspolitiken för norra Sverige ha kompletterats med lånemöjligheter för nyetablerande brukare på mindre gårdar; det finns då folk som övertar de gårdar som efter hand blir tomma. Det kravet har vi framfört i vår motion. Jag vill understryka att en nyetablering är en förutsättning för att kunna bibehålla det norrländska jordbruket lika väl som jordbruket i andra delar av landet och det gäller lika väl för jordbruket som för annan företagsamhet.

Den föreliggande propositionen innebär även stöd till uppbyggnad av företag med begränsade utvecklingsmöjligheter. Det är ytterst välkommet. Det ger möjligheter till stegvis uppbyggnad och dessutom möjligheter för de äldre jordbrukarna att få utkomst på den egna gården. Det måste vara en synnerligen förmånlig aretmarknadspolitisk insats för samhället.

Jag vill dock understryka behovet av att de anvisningar som lantbruksnämnden skall arbeta efter utformas så, att detta stöd kan utgå tämligen generöst. Det är angeläget att även yngre lantbrukare kan få del av stödet eftersom företag med begränsade utvecklingsmöjligheter trots benämningen i många fall kommer att bli ett led i en successiv uppbyggnad av jordbruksföretagen. Det är således inte endast en temporär lösning.

Jag hoppas att vi ej skall behöva uppleva nu under de närmaste månaderna och åren att lantbruksnämnderna nödgas avslå en rad

Torsdagen den
13 maj 1971

*Stöd til jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

framställningar som jag tror kommer om stöd till företag med begränsade utvecklingsmöjligheter. Jag hoppas verkligen att jordbruksministern, som hittills enligt min uppfattning visat välvilja med denna proposition, ser till att vi inte får svåra hinder genom krav på arbetsmarknadspolitisk bedömning och långsiktig rationaliseringsbedömning.

Men även inom Norrland är förhållandena skiftande. I vissa delar finns det ganska stora arealer odlad jord, detta framför allt i närheten av de större tätorterna. Där har man även annan sysselsättning, och jordbruket kan utvecklas på ett annat sätt än i skogsbygderna med små arealer odlad mark och stora avstånd till andra sysselsättningstillfällen. Där måste man utveckla jordbruket i kombination med andra näringar i högre grad än vad som är nödvändigt i områden med stora arealer odlad jord. I vissa delar är de odlade arealerna så begränsade att om de fördelas på några brukningsenheter — och förmodligen är det angeläget ur boendesynpunkt — måste de hänföras till deltidjordbruk, eftersom gårdarna blir för små. Det är i dessa bygder ytterst behövt att även deltidjordbruket får del av stödet till förbättringar och rationaliseringar.

Men där delar inte jordbruksministern reservanternas synpunkt. Jag tror att vi som kommer från Norrland skulle kunna visa upp många företag av den typen, där det vore angeläget att gå in med smärre stöd för att underlätta hanteringen, så att familjen har möjlighet att fortsätta med den inkomstgrenen. Det kanske inte främst är en lönsamhetsfråga, utan en fråga om att orka med och klara arbetet. Jag tror att det finns ett behov härav i många bygder i norra Sverige. Mannen i familjen kanske arbetar kontinuerligt i skogen, men ett mindre jordbruk kan vara en bra komplettering. Varför då inte låta dessa människor få del av stödet och på så sätt göra det lättare för dem som behöver ha den inkomstkällan?

Det är ytterst viktigt att även små gårdar blir kvar; såväl små som stora gårdar behövs om vi skall kunna behålla en omfattande jordbruksproduktion i norra Sverige, och det är ju ett mål. Det skulle se ganska kallt ut i vissa bygder om inte även mindre jordbruk får möjlighet att överleva. En undersökning beträffande bestående arealer, som lantbruksstyrelsen gjorde för något år sedan, visar att för Härjedalen är 75 hektar bestående åker. Det tyder på att om vi skall behålla jordbruksproduktionen i dessa bygder, får man räkna med att ha kvar även något mindre gårdar. Det vore bra om jordbruksministern ville tänka om på denna punkt.

Prisstödet har fått en utformning som förbättrar lönsamheten i det norrländska jordbruket. Stödet borde dock vara inflationsskyddat på samma sätt som jordbruksprisavtalet. Men det vill inte jordbruksministern vara med om. Vi tror väl alla att stödbehovet är störst i inlandet och i de nordligaste länen. Då kan det aldrig vara riktigt att man har en ordning som innebär att inflationen gräver ur stödet. Det drabbar de bygder som är i störst behov av det. Den som följt prisförhandlingarna borde ha det klart för sig att jordbruksorganisationerna vill ha inflationskydd. Det är klart att man kan hävda den synpunkten att indexskyddet i övrigt gäller hela näringen, de samlade produkterna. Men det är då så mycket enklare att göra en omräkning i detta avseende — då slipper man t. o. m. förhandlingar om vilka produktslag som skall ha detta skydd. Det är bara att räkna upp det procentuellt eftersom vi av allt att döma är

ganska eniga när det gäller stödets fördelning mellan de olika varuslagen.

Jag skall inte fortsätta längre; flera talare har understrukit behovet av stöd till deltidjordbruken och till nyetablerade jordbruk samt angelägenheten av att stödet görs inflationssäkert. Jag ämnar rösta på reservationen, eftersom den går ett steg längre än det ganska långa steg som propositionen tar när det gäller att skapa en bra regional jordbrukspolitik. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen.

Nr 86

Torsdagen den
13 maj 1971

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

I detta anförande instämde herr Carlsson i Vikmanshyttan (c).

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag har inte kunnat låta bli att fundera över hur riksdagen från den ena dagen till den andra kan svänga i sina bedömningar. Vi diskuterar i dag ett Norrlandsproblem för lantbrukets folk, och det är väl många som har förståelse för dess svårigheter. I går diskuterade vi ett problem som berörde vanligt arbetsfolk i Norrland. Det var inte mycket förståelse att hämta då. Man menade nästan att en hel del av vårt arbetsfolk kunde leva på de vackra vyerna, de fina utsikterna.

Jag tycker vi har anledning till litet mer konsekvens i vårt resonemang när vi bedömer olika yrkesgruppers möjligheter att stanna kvar i sin hembygd. Det rör sig om precis samma sak. Bönderna vill ha en utkomst för sig av sin verksamhet så att de kan stanna. Vanligt arbetsfolk önskar precis det samma. I går fanns det möjlighet att ge försörjning för omkring 500 familjer under en tid av fyra år. Då var det ingen förståelse att hämta.

Herr talman! Jag ville bara notera denna skillnad.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Herr Henningsson gör en ganska avsevärd felbedömning. I går gällde det en fråga om vi skulle förstöra mycket betydande naturområden. I dag gäller det en fråga om att bevara naturen i Norrland.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1 såvitt avsåg Västernorrlands län

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1313, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 1 i övrigt

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hansson i Skegrie m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hansson i Skegrie begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Torsdagen den
13 maj 1971

*Stöd till jord-
bruket i norra
Sverige, m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 33 punkten 1, utom i vad avser Västernorrlands län, röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hansson i Skegrie m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hansson i Skegrie begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja — 154
Nej — 143
Avstår — 3

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hansson i Skegrie m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hansson i Skegrie begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 33 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hansson i Skegrie m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hansson i Skegrie begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja — 153
Nej — 143
Avstår — 4

Punkterna 3–5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 2 Föredrags

Jordbruksutskottets betänkande nr 34 i anledning av motion om ersättning till enskilda markägare för vård av egen mark i naturvårdssyfte, m. m.

Skatteutskottets betänkande nr 31 i anledning av motion angående avskrivningsreglerna för rörelse- och hyresfastigheter vid inkomstbeskattningen

Lagutskottets betänkande nr 12 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till växtförädlarrättslag m. m.

Konstitutionsutskottets betänkande nr 33 i anledning av proposition

med förslag till lag om ändring i lagen (1909:38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Nr 86

Torsdagen den
13 maj 1971

*Godkännande av
den europeiska
bosättnings-
konventionen*

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 3 Godkännande av den europeiska bosättningskonventionen

Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 8 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av den europeiska bosättningskonventionen jämte motion.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1971:26 under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden för den 5 februari 1971 föreslagit riksdagen att godkänna den europeiska bosättningskonventionen med det till konventionen hörande protokollet med de förbehåll mot art. 3, 11, 12 mom. 1 a och b samt 23 som angetts i propositionen.

I motionen 1971:1234 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. hade föreslagits att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 26 år 1971 angående godkännande av den europeiska bosättningskonventionen skulle besluta att avslå förslaget i proposition nr 26 år 1971 om ratifikation.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1971:26 och med avslag på motionen 1971:1234 godkände den europeiska bosättningskonventionen med det till konventionen hörande protokollet med de förbehåll mot art. 3, 11, 12 mom. 1 a och b samt 23 av konventionen som angetts i propositionen.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort.

Vänsterpartiet kommunisterna har i motion 1234 yrkat avslag på proposition nr 26 angående godkännande av den europeiska bosättningskonventionen.

Vår motivering för detta avslagsyrkande är i korthet den att vi är motståndare till alla åtgärder som syftar till att ge utländskt kapital ökat spelrum när det gäller etablering eller förvärv av egendom i Sverige. Konventionen ger om den ratificeras ökat spelrum just för utländskt kapital i vårt land.

I konventionens artikel 4 sägs följande: "De fördragsslutande parternas medborgare skall på de övrigas områden likställas med dessas egna medborgare i fråga om åtnjutandet och utövandet av civila rättigheter, vare sig de är av personlig natur eller avser egendom."

Enligt artikel 10 skall varje fördragsslutande part medge övriga parternas medborgare att på dess område utöva varje slag av förvärvsverksamhet på samma villkor som egna medborgare.

*Godkännande av
den europeiska
bosättnings-
konventionen*

EEC:s centrala målsättningar är att underlätta arbetskraftens rörlighet mellan medlemsländerna och att underlätta storkapitalets etablering och förvärv av egendom i andra medlemsländer. Och i Romfördragets artikel 52 sägs följande: "Etableringsfriheten innefattar rätt att uppta och utöva självständig förvärvsverksamhet och även rätt att bilda och driva företag på de villkor etableringslandets lagstiftning föreskriver för egna rättssubjekt."

Det går inte att komma ifrån att ratificeringen av denna konvention – efter mer än 15 år – har ett samband med de pågående förhandlingarna mellan den svenska regeringen och EEC-kommissionen.

När man läser konventionen finner man att det i denna också hänvisas till Europarådsstaternas "gemensamma arv", till "den särskilda karaktären av de band som förenar" dessa stater och till "den nära förbindelsen" mellan dem och främjandet av arbetet "att uppnå en fastare enhet". Var kommer detta stormaktsspråk ifrån? Vad jag kan förstå är det samma resonemang som används av de västeuropeiska stormonopolens EEC. Nämnas kan också i det här sammanhanget att samtliga EEC-stater utom Frankrike har ratificerat konventionen.

Utskottet säger i sin skrivning att konventionen inte har något samband med pågående förhandlingar mellan Sverige och EEC. Jag vill då påminna om att näringslagsstiftningen som antogs av riksdagen 1968 är anpassad till konventionens krav genom lagen om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket. I denna lag stadgas i princip skyldighet för utlänning och utländskt företag att hos regering eller av den utsedd myndighet söka tillstånd för sådan verksamhet. Men på regeringens förslag godkände riksdagen vissa undantagsbestämmelser, vilka innebär att regeringen från den allmänna skyldigheten att söka tillstånd, liksom från andra bestämmelser, får medge sådana undantag som är påkallade med hänsyn till överenskommelser med främmande stat. Vad dessa undantagsbestämmelser har för syftemål framgår klart av departementschefens diktamen till statsrådsprotokollet vari sägs att dessa undantagsbestämmelser var avsedda att underlätta en svensk anslutning till EEC och innebar en anpassning av den svenska lagstiftningen till Romfördragets etableringsbestämmelser.

Jag skall inte uppta kammarens tid med att närmare gå in på detta. Vpk har väckt två motioner som senare kommer upp till behandling i kammaren.

Till sist, herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna är inte motståndare till att invandrade arbetare skall ha vidgade rättigheter såväl civilrättsligt som politiskt. Detta skall gälla oavsett om deras ursprungsland tillhör Europarådet eller ej. Vi är däremot motståndare till att utländskt kapital skall få ökat spelrum när det gäller etablering eller förvärv av egendom i Sverige.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till motionen 1234.

Herr MÖLLER i Gävle (s):

Herr talman! Herr Måbrink har med sin argumentering givit en vrånbild av utrikesutskottets enhälliga förslag. Liksom övriga kommunister som väckt motionen 1234 har han gjort en koppling mellan förslaget

att ratificera 1955 års Europarådskonvention och de pågående förhandlingarna med EEC. Den kopplingen är emellertid helt omotiverad. Jag erinrar om att konventionen antogs av Europarådet 1955, alltså långt innan EEC var bildat, och trädde i kraft först 1965. Därefter har man i departementet i så god takt man kunnat arbetat fram förslag till ratificering. Att förslaget inte blivit klart tidigare har berott på att man givit förtur åt annat lagstiftningsarbete.

Jag erinrar om att vi under senare år utfört ett genomgripande reformarbete i den svenska utlänningslagstiftningen och i den näringsrättsliga lagstiftningen, ett arbete som ännu pågår. Ett av syftena med det lagstiftningsarbetet har varit att i rättsligt och annat avseende jämställa utlänningar, som verkar i Sverige, och svenska medborgare. Jag har själv som ordförande i invandrarutredningen anledning att ingående syssla med dessa frågor, och jag räknar med att vi i en nära framtid skall kunna presentera förslag som ytterligare förstärker jämställdheten mellan utlänningar i Sverige och svenska medborgare, så att vi inte diskriminerar utlänningar som verkar här.

Syftet med denna konvention är att skapa ökad jämställdhet. När herr Måbrink och hans partivänner talar om EEC och manar fram en skräckfylld bild av effekten av det storkapital som skulle invandra till vårt land från utlandet, vill jag upplysa om att denna konvention uteslutande avser fysiska personer, alltså inte företag och juridiska personer. Och det är väl företagen som representerar det av kommunistiska partiet så fruktade storkapitalet, som kommer hit och köper upp svenska företag. Det är helt missvisande att stå här och hamra på företagen och det storkapital de representerar, när konventionen bara avser enskilda personer.

Vi förpliktar oss med denna konvention alls inte att öppna alla dammluckor för utlänningar, ens i deras egenskap av enskilda personer. Vi förpliktar oss att skapa ökad jämställdhet men behåller rättigheten att, om vi så vill, ha kvar restriktioner som nu gäller för enskildas inresa hit och etablering här i landet. Det finns inte något i konventionen som har tvingande innebörd för svensk rätt, såsom den för närvarande är utformad.

Herr talman! Det står ett enhälligt utrikesutskott bakom utskottets förslag och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag förstår att herr Möller i Gävle på alla sätt försöker framställa det så att denna konvention inte har något samband med EEC eller Romfördraget. Men om man läser Romfördragets olika artiklar och denna konventions artiklar, finner man att de stämmer väl överens på en massa punkter.

Vidare sade herr Möller att konventionen inte berör utländska bolags etablering i Sverige utan endast reglererar fysiska personers etablering. Men det är väl ingenting som hindrar att kapitalstarka krafter, exempelvis i Västtyskland, Frankrike eller Italien, kommer hit; de har rätt att köpa svenska företag och att driva dem i vårt land. Det kan väl ändå inte herr Möller komma ifrån.

I betänkandet sägs det, som jag framhöll i mitt tidigare inlägg: "Konventionen förutsätter att fördragsslutande stater strävar efter att avveckla gällande restriktioner i fråga om rätt att förvärva, inneha och utnyttja egendom samt att utöva förvärvsverksamhet." Det stämmer också mycket bra överens med Romfördragets paragrafer och artiklar.

Herr MÖLLER i Gävle (s):

Herr talman! Herr Måbrink kunde ha fortsatt att läsa ett stycke i konventionen och i utskottsbetänkandet. Han talade om att de fördragsslutande parterna skall sträva efter att avveckla gällande restriktioner när det gäller att förvärva, inneha och utnyttja egendom. Därefter sägs det att bestämmelserna i konventionen är att uppfatta som rekommendationer och att det står varje stat fritt att avveckla gällande restriktioner eller bibehålla dem.

Dessa rekommendationer är alltså inte tvingande, och om det gäller att skydda fundamentala svenska intressen är det ju alldeles uppenbart att vi inte kommer att avveckla restriktionerna.

Jag bestrider att det finns något som helst logiskt samband mellan konventionen, som antogs årtal innan Romfördraget skrevs, och detta fördrag. Å andra sidan kan man inte bortse från att det finns en allmän strävan i Europa att försöka eliminera onödiga restriktioner mellan länderna. Jag är förbluffad över att herr Måbrink, tillhörande ett parti som tidigare har talat så högt om internationalismen, nu företräder en så trångsynt nationalistisk ståndpunkt. Där det finns onödiga hinder mellan nationer och folk skall självfallet Sverige medverka till att radera dessa.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det är riktigt, som herr Möller i Gävle säger, att denna konvention antogs långt innan EEC kom till. Men den är inte giltig förrän den har ratificerats, och det skall man göra nu just i samband med att den svenska regeringen förhandlar med EEC.

Beträffande restriktionerna vill jag påpeka att det i konventionen också heter att de stater som ratificerat konventionen förpliktar sig att sträva efter en avveckling av alla restriktioner.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1234, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 4 Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 9 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse om ändring i samarbetsöverenskommelsen den 23 mars 1962 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Torsdagen den
13 maj 1971

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 25 i anledning av motioner angående inkomstprövningen av änkepension inom folkpensioneringen.

*Inkomstprövningen
av änkepension
inom folk-
pensioneringen*

Herr RINGABY (m):

Herr talman! När socialministern i proposition nr 75 till 1960 års riksdag föreslog att inkomstprövningen i pensionshänseende skulle slopas för kvinnor som blev änkor efter den 30 juni 1960 men att inkomstprövningen skulle bibehållas för alla dåvarande änkor var det många som protesterade mot detta både egendomliga och orättvisa beslut.

Alla nya änkor skulle, beroende av åldern, få bibehålla hela eller en del av änkepensionen, oavsett hur hög egeninkomst de kunde skaffa sig. Alla dåvarande änkor fick sitt kommunala bostadstillägg eller sin pension reducerad redan vid en sidoinkomst av drygt 2 000 kronor. Redan vid en egeninkomst av 25 000 kronor var hela det kommunala bostadstillägget och pensionen borta.

Mot denna uppenbara orättvisa reagerade från början dåvarande högerpartiet i motioner, undertecknade av bl. a. Ebon Andersson och Astrid Kristensson. Men även folkpartiet, i en motion av bl. a. herr Svensson i Ljungskile och fröken Elmén, och kommunisterna genom Knut Senander protesterade mot detta sätt att splittra änkorna i två grupper med olika behandling vid ett magiskt datum, just den 30 juni 1960.

Även andra lagutskottets majoritet ansåg tillvägagångssättet mindre bra och skrev i sitt utlåtande nr 20 år 1960:

”Förslaget är således ett steg i riktning mot att helt slopa inkomstprövningen inom folkpensioneringen. De härför erforderliga reformerna bör genomföras så snart finansiella och andra förutsättningar föreligger. Detta kan icke ske i ett sammanhang utan måste genomföras successivt. Därvid kan det inte undvikas, att grupper, för vilka inkomstprövningen tills vidare bibehålles, känner sig missgynnade. Detta till trots är ett successivt genomförande att föredraga framför en oviss väntan på den tidpunkt då inkomstprövningen kan avskaffas för samtliga.”

Herr talman! Det har gått elva år sedan dess, och frågan har aktualiserats nästan varje år. Utskottet har gjort liknande uttalanden varje gång, men ingenting har hänt när det gäller de successiva reformer på detta område som man talat om. Inte heller har den ekonomiska situationen i landet blivit bättre sedan 1969. Tvärtom – den är sämre nu än någonsin.

Även i år uppger utskottet en suck och konstaterar att förhållandet är ”mindre tillfredsställande”.

Det kommer att ta 30 år till innan naturen på grund av människans dödlighet har utplånat denna orättvisa. Skall vi vänta på den dagen eller skall vi försöka avsevärt förkorta denna tid genom de successiva reformer som riksdagen så många gånger uttalat sig för att genomföra?

Att jag i dag inte ställer något yrkande i denna fråga beror helt på den svaga ekonomin i landet, som regeringen får bära ansvaret för. Men jag

*Studiemedel till
studerande vid
enskilda konst-
skolor*

hoppas att socialministern ändå försöker göra de smärre förändringar i utjämnande syfte mellan de båda kategorierna änkor som riksdagen faktiskt har uttalat sig för flera gånger.

I detta anförande – under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – instämde fru Fränkel (fp) och fröken Ljungberg (m), herrar Björck i Nässjö (m) och Hovhammar (m) samt fröken Bergström (fp).

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 26 i anledning av motioner om förbättrad social trygghet för frånskild make.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Studiemedel till studerande vid enskilda konstskolor

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 27 i anledning av motion om studiemedel till studerande vid enskilda konstskolor.

I motionen 1971:242 av herr Bohman m. fl. hade hemställts, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att bestämmelser utfärdades om att studiemedel enligt studiemedelsförordningen skulle kunna utgå till studerande vid de enskilda konstskolor till vilka statsbidrag utgick enligt statsverkspropositionen bil. 10 B 13, Bidrag till särskilda kulturändamål.

Utskottet hemställde att motionen 1971:242 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Ringaby och Björck i Nässjö (båda m), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1971:242 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening gav till känna vad reservanterna anförte.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Den valfrihet som olika skolformer garanterar är särskilt angelägen inom konstnärsutbildningen. Varje form av statligt monopol på detta område är olycklig och måste motarbetas.

På den linjen är också konstnärsutbildningsakkunniga – KUS – som i sitt betänkande, vilket avlämnades förra året, även i fortsättningen räknar med ett mindre antal fria konstskolor jämsides med de statliga. Dessa fria skolor är av stort värde därför att de ger ungdomen möjlighet att efter avslutad grundskola pröva sina konstnärliga anlag. De flesta av dessa skolor ger även vidareutbildning för vuxenstuderande.

Det är därför, herr talman, rimligt att staten ekonomiskt stöder de fria konstskolorna. Sedan länge utgår ett statsbidrag till driften av dem. Men det är också rimligt att de elever som studerar vid dessa konstskolor får samma möjlighet som elever vid de statliga skolorna att söka studiemedel. I dag har de inte denna möjlighet.

När det gäller kulturskaparnas villkor måste samhället visa generositet och se till att olika riktningar får komma till uttryck och olika skolformer får arbeta jämsides. Därför bör även elever vid fria statsunderstödda konstskolor bli delaktiga av de studiemedel som i dag utgår.

Herr talman! I den reservation av herr Ringaby och mig som här fogats till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 27 framförs krav på detta. Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Den reservation som herr Björck här talat för och som är fogad till utskottsbetänkandet ser jag nog såsom ett utslag av den reservationssjuka som har grasserat här under vårsessionen.

Utöver vad utskottet hemställer vill reservanterna faktiskt endast att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna att utskottet förutsätter att den berörda frågan löses i positiv riktning. Man kan nog tycka att skall man begära att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t, bör det vara i angelägnare ärenden.

Som utskottet noggrant refererar i betänkandet har denna fråga om statligt studiestöd till elever vid enskilda konstskolor behandlats av en utredning. Dess betänkande innehåller en rad förslag för att förbättra villkoren vid konstnärlig utbildning. Däribland finns också ett förslag om att man skall inordna de fria konstskolorna i studiemedelssystemet.

De förslag som denna utredning lagt fram beredes nu i Kungl. Maj:ts kansli. Dessutom har åtskilliga framställningar med önskemål i samma riktning som motionärerna och reservanterna här fört fram gjorts av olika berörda parter både till centrala studiehjälpnämnden och till utbildningsdepartementet. Av denna anledning finner utskottet att några ytterligare anrop till Kungl. Maj:t inte är behövliga nu. Utskottet föreslår att motionen 242 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 27.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag kan hålla med om att detta i vissa avseenden inte är någon särskilt stor fråga, men ur principiell synpunkt är det mycket viktigt att de statliga konstskolorna inte ensidigt favoriseras framför de privata.

Det är inte något utslag av reservationssjuka i det här fallet från min och min medreservants sida utan fråga om en principiell syn på den konstnärliga friheten i samhället.

Överläggningen var härmed slutad.

*Olägenheterna med
byggnadsförbud av
mer än fem års
varaktighet*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Ringaby och Björck i Nässjö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Björck i Nässjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 27 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Ringaby och Björck i Nässjö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Björck i Nässjö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	260
Nej	–	34
Avstår	–	6

§ 8 Föredrogs jordbruksutskottets betänkanden:

Nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stödåtgärder på fiskets område, m. m.

Nr 32 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens växtsortnämnd m. m. jämte motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 9 *Olägenheterna med byggnadsförbud av mer än fem års varaktighet*

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 16 i anledning av motion angående olägenheterna med byggnadsförbud av mer än fem års varaktighet.

I motionen 1971:1168 av fru Mogård m. fl. hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om sådana tilläggsdirektiv till bygglagutredningen att redan under år 1971 – i avbidan på utredningens slutliga ställningstagande – förslag framlades i syfte att undanröja de missförhållanden som medföljde byggnadsförbud av mer än fem års varaktighet.

Utskottet hemställde att motionen 1971:1168 inte föranledde någon riksdagens ytterligare åtgärd.

Till detta betänkande hade fogats ett särskilt yttrande av fröken Ljungberg och herr Wennerfors (båda m).

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Civilutskottets betänkande nr 16 behandlar olägenheterna av långvariga byggnadsförbud. Det är verkligen ingen ny fråga. Motionen 1168 med bl. a. mitt namn, som behandlas i betänkandet, kan inte göra anspråk på att ha tagit upp ett tidigare inte observerat missförhållande.

Vid revideringen av byggnadslagstiftningen år 1959 tog både departementschefen, motionärer och utskottet upp frågan, men den ansågs omöjlig att lösa. 1966 hänvände sig justitieombudsmannen till Kungl. Maj:t sedan han observerat grava olägenheter för fastighetsägare vid sina inspektioner och begärde en utredning om skydd för enskild markägare mot skadeverkningarna av långvariga byggnadsförbud.

Våren 1968 tillkallade chefen för kommunikationsdepartementet sakkunniga för en översyn av byggnadslagstiftningen. I direktiven behandlades också byggnadsförbuden och departementschefen påpekade att utredningen borde söka lösningar, som innebär att den enskilde inte ensam får bära konsekvenserna av samhällsutvecklingen. Han anvisade olika tänkbara vägar: "En väg att nå detta syfte kan vara att tillåta markägaren fortsätta ett redan påbörjat utnyttjande av marken i enlighet med den plan eller de faktiska förhållanden som var gällande innan plansituationen ändrades. Investeringar som ligger inom ramen för markens aktuella användning skulle alltså få förekomma, och markägaren kunde – med vetskapen att investeringar och mark så småningom kan komma att inlösas – avväga om investeringen bör göras. För att undvika olyckliga konsekvenser av en sådan ordning skulle kunna tänkas att det öppnas möjlighet för det allmänna att redan på ett tidigt stadium lösa in marken för att undvika alltför betungande lösenkostnader i ett senare skede. Ett i enlighet med dessa tankar konstruerat system skulle innebära att markägaren antingen kan fortsätta sin verksamhet eller också jämförelsevis snabbt får bundet kapital lösgjort." Så långt direktiven.

Departementschefen framhåller vidare att utredningens uppdrag är omfattande och kan kräva lång tid. Utredningen bör därför, sägs det, i ett tidigt skede också överväga i vad mån speciellt angelägna reformer kan med mindre ändringar eller kompletteringar av gällande lagstiftning byggas in i denna och snarast framlägga de förslag som prövningen ger anledning till.

Det har nu gått snart tre år sedan bygglagutredningen började sitt arbete. Ännu har inga förslag framlagts i syfte att undanröja de allvarliga missförhållandena av långvariga byggnadsförbud. Motionen 1168 har väckts i syfte att påtala detta. I motionen framhålles att det inte kan vara rimligt att anta att man inte snabbt kan vidta åtgärder som tillförsäkrar människor deras rätt till trygghet och god bostadsstandard. Under lång tid har man vetat om att enskilda fastighetsägare lidit skada, och man har också övervägt olika metoder att råda bot på detta förhållande. Det kan väl inte råda någon tvekan om att detta är vad departementschefen i utredningsdirektiven kallar en speciellt angelägen reform och att en sådan reform bör kunna genomföras snabbt genom att ändra eller komplettera gällande lagstiftning, medan man arbetar vidare på en genomgripande förändring av hela lagstiftningen. Såvitt jag har mig bekant har

Nr 86

Torsdagen den
13 maj 1971

*Olägenheterna med
byggnadsförbud av
mer än fem års
varaktighet*

Torsdagen den
13 maj 1971

*Olägenheterna med
byggnadsförbud av
mer än fem års
varaktighet*

bygglagutredningen inte ens tagit upp frågan om att snabbt försöka hjälpa de många människor som här lider skada.

Utskottet anser att motionens syfte är tillgodosett genom att ett utredningsuppdrag lämnats. Det särskilda yttrande som är fogat till betänkandet förutsätter att bygglagutredningen utnyttjar alla möjligheter att så snart som möjligt lägga fram förslag även till temporära lösningar. Det har sagts mig att man i utskottet ansett det helt orimligt med ett förslag om åtgärd redan i år. Mot bakgrund av att förhållandet observerats och diskuterats under så lång tid finner jag det snarare anmärkningsvärt att man inte för länge sedan gjort något åt det.

Jag tror inte att de människor som drabbas av verkningarna av långvariga byggnadsförbud låter sig tröstas med att förhållandet uppmärksammas under avsevärd tid och inte heller av fromma förhoppningar att bygglagutredningen så småningom kommer fram till det här problemet. För mig framstår situationen som så upprörande att jag anser det nödvändigt att begära att Kungl. Maj:t genom tilläggsdirektiv ålägger utredningen att med förtur angripa frågan.

Många exempel på hur situationen kan gestalta sig för en enskild fastighetsägare kan anföras. Låt mig, herr talman, få ta upp ett som jag fick kontakt med efter att motionen 1168 väckts.

En ung familj som saknade möjlighet att få bostad i Stockholm inom rimlig tid lyckades med ansträngning spara ihop så mycket pengar att det räckte till kontantinsatsen i ett egnahem i västra förorterna. Området var sedan cirka 20 år belagt med byggnadsförbud. Det uppgavs emellertid från stadsbyggnadskontoret att man under 1968 – sedan det nya regionplaneförslaget framlagts – skulle börja på stadsplan för området. Rådfrågade jurister uppgav att grundprincipen vid en eventuell inlösen var att fastighetsägaren skulle stå i samma ekonomiska situation som före. På dessa premisser ansåg man sig kunna köpa egnahemsfastigheten.

Efter drygt ett år började man få kontakt med problemen. Vid upprepade tillfällen fick man översvämning i källaren. Fastighetsägaren hade stora svårigheter innan gatukontoret erkände att orsaken var det undermåliga avloppsnätet i området och att alltså ersättning kunde utges. Ledningsnätet kunde inte förbättras innan stadsplan fastställdes. Regionplaneförslaget hade mött invändningar, och stadsplanen sköts på framtiden. Förbättringar har nu gjorts på avloppsnätet, men inte i hela området, utan bara där en större trafikled kräver en effektiv avvattnings.

I dag finns inom området flera ödefastigheter. Många fastigheter uthyrs i andra hand, troligen på grund av försäljningssvårigheter. Miljön förslummas. Servicen försämras: affärer läggs ned, postkonteret skall stängas, stationen har stängts. Området bebos nu huvudsakligen av äldre. Den unga familjens barn saknar lekkamrater.

Familjen beslutar sig för att flytta till ett lämpligare område. Man får många intresserade spekulanter, men samtliga backar ur sedan de sett området i dagsljus. Man vänder sig till Stockholms stad för att fråga om staden kan lösa in fastigheten. Staden är inte intresserad och anser sig inte ha några skyldigheter innan stadsplan fastställdes.

Det brev jag fått om denna historia slutar så här: "Om er motion inte bifalles utan missförhållandena tillåts fortsätta på grund av det allmännas

oförmåga till en rationell planering, skulle det vara mycket intressant att veta vad ansvariga personer och myndigheter anser att vi och andra i samma situation ska göra.”

Ja, vad skall de göra? Här gäller det en ung familj som ändå troligen, jämfört med många andra, har förutsättningar att klara svårigheterna. Många äldre, många änkor, änklingar och frånskilda sitter i ett olösligt dilemma: de har inte råd att ha egnahemsfastigheten kvar, de lever i en olidlig miljö, men de kan inte finna någon köpare på grund av förslumningen och byggnadsförbudet.

Vad justitieombudsmannen anförde 1966 gäller fortfarande: ”Om man icke i avseende på dylika fall skapar skydd för fastighetsägare mot skadeverkningar av långvariga förbud, innebär detta att man – för att förbilliga plangenomförandet för kommunerna – låter någon eller några fastighetsägare ensamma bära skadeverkningar av förbud, som huvudsakligen tillkommit i samhällets intresse och som blivit långvariga på grund av oförmåga från det allmännas sida att inom rimlig tid lösa planfrågorna. En dylik ordning är oförenlig med vad som bör gälla i en rättsstat.” Så slutar justitieombudsmannen.

Var och en som har förmåga att leva sig in i andras situation – vilket politiska förtroendemän bör kunna – måste inse att dessa oefterrätliga förhållanden inte kan få tillåtas fortsätta.

Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen 1168.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Den indignation över de långvariga byggnadsförbuden som fru Mogård så värtaligt gett uttryck för delar jag personligen – och det tror jag också att utskottets övriga ledamöter gör. Det är inte bara vi som är missbelättna med sakernas tillstånd på detta område. JO har uttryckt sin missbelåtenhet. Departementschefen har också gett uttryck för sina bekymmer i de direktiv till bygglagutredningen som fru Mogård citerade.

Fru Mogård yrkar att Kungl. Maj:t skall utfärda tilläggsdirektiv till bygglagutredningen, som skulle medföra förtursrätt för behandlingen av dessa problem. Något hinder finns inte för bygglagutredningen att ta upp denna fråga med ledning av de direktiv som redan är utfärdade. Det är givetvis angeläget att man försöker komma till rätta med de här problemen så snart som möjligt. Vi inom utskottet delar den uppfattningen. Om riksdagen gör en dylik beställning – dvs. anhåller att tilläggsdirektiv skall utfärdas, och så sker – tror vi emellertid inte att det över huvud taget är möjligt för bygglagutredningen att redan under 1971 effektuera den beställningen. Den begäran som gjorts av fru Mogårds moderata partikamrater i utskottet om att utredningen snarast utnyttjar alla möjligheter att lägga fram förslag även till temporära lösningar av den här frågan är mer rimligt. Enligt utskottets bedömning föreligger inget hinder för att frågan tas upp, men den måste givetvis vägas även mot det lagstiftningsuppdrag som bygglagutredningen har över hela fältet och ställas i relation till det. Det arbetet kommer väl att ta sin tid.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till civilutskottets hemställan.

Nr 86

Torsdagen den
13 maj 1971

*Olägenheterna med
byggnadsförbud av
mer än fem års
varaktighet*

Torsdagen den
13 maj 1971

Riksdagsbehandlingen av fråga angående den fysiska riksplaneringen

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Det är inte mycket mening med att polemisera i den här frågan. Jag kan bara upprepa, med något andra ord än jag nyss använde: De som drabbas tröstas inte av att alla förstår svårigheterna när det samtidigt sägs, och har sagts i många år, att det är omöjligt att nu lösa problemen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1168, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 10 Riksdagsbehandlingen av fråga angående den fysiska riksplaneringen

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 17 i anledning av motion angående riksdagsbehandlingen av fråga angående den fysiska riksplaneringen.

I motionen 1971:112 av herr Helén m. fl. hade – såvitt motionen hänvisats till civilutskottet – hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t under 1971 förelade riksdagen förslag om på vilket sätt riksdagen skulle besluta om de centrala frågorna i samband med den s. k. fysiska riksplaneringen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:112 såvitt nu var i fråga.

Reservation hade avgivits av fröken Ljungberg (m) samt herrar Ullsten (fp), Wennerfors (m) och Strömberg (fp), som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1971:112 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Till detta betänkande hade fogats särskilda yttranden

1. av herrar Grebäck, Karlsson i Mariefred och Åkerfeldt (samtliga c),
2. av herr Engström (vpk).

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Det här betänkandet handlar om riksplaneringen, och det finns i början av det en historik. Av den framgår att dåvarande kommunikationsministern 1965 tillkallade en expert – jag vill minnas att det meddelades vid förstamajmötet i Uppsala det året – för utvecklingsarbete på den fysiska planeringens område. Sedan har arbetet utvidgats och det har tillsatts en riksplaneringsgrupp av specialister av olika slag: arkitekter, ingenjörer, samhällsvetare och andra.

År 1969 tillkom en rådgivande expertgrupp. Den skulle fungera som rådgivare men även som övervakare, antar jag. Det hade klagats mycket

på att man bedrev riksplanering inom stängda dörrar, till en början inom kommunikationsdepartementet och sedan inom civildepartementet. Denna rådgivande expertgrupp kom från ämbetsverk på andra håll och från Kommunförbundet. Fortfarande var det bara specialister.

År 1969 offentliggjordes tre publikationer från gruppen. Två av dem var materialsamlingar – en huvuddel och en bilagedel. Den tredje var en PM om miljöförändringar, och där införde man uttrycket ”miljöproduktion”, som jag sätter ett frågetecken i kanten för, och satte upp det som något positivt i motsats till det negativa ”naturskyddet (miljökonservering)”. I år har det kommit ytterligare en del material, som egentligen omfattar branschvisa anspråk på mark i en kommande riksplanering.

Vi har genom propositioner och genom interpellationer fått reda på att riksplaneringsgruppen under året skall prestera en skiss till en riksplanering. I en interpellationsdebatt den 14 december förra året, som jag hade med civilministern, meddelade han att det när man lämnar ut denna skiss också skall föreligga ett utredningsmaterial, som anger de former i vilka fortlöpande sådan planering bör försiggå och även hur verksamheten skall kunna infogas i den demokratiska beslutsprocessen.

Allt det här skall remitteras. Efter remiss skall planskissen och utredningsmaterialet behandlas av regeringen, och sedan skall regeringen redovisa sitt ställningstagande för riksdagen. Många ställer stora förhoppningar på riksplaneringen. Här i riksdagen går det väl inte en vecka utan att vi på något sätt kommer i beröring med ordet riksplanering. Det står i propositioner och i motioner och det kommer upp i debatter med anledning av utskottsbetänkanden liksom i frågor och interpellationer. Det är då inte för mycket begärt att riksdagen någon gång får något material att behandla och inte bara får anslå medel till den här verksamheten.

Det är naturligtvis mest angeläget ur riksdagens synpunkt att klargöra riksdagens roll för avgörande av de centrala riksplaneringsuppgifterna. Det kan naturligtvis inte bli tal om att riksdagen är ett planeringsorgan, men det finns ju vissa centrala beslut som är av den beskaffenheten att de borde kunna passa för riksdagen och som är så viktiga att riksdagen bör vara med vid utformningen av miljön i stort. För närvarande är det genom interpellationer och frågor som punktbeslut fattade av regeringen kan diskuteras. Det går då att framföra kritik, men det finns ingen möjlighet att i efterhand påverka enskilda beslut av riksplaneringskaraktär.

Det är vidare klart att riksdagen på något sätt måste komma in i beslutsprocessen. Fortfarande är väl riksdagen jämfört med kommunala och statliga organ olämplig som ett planeringsorgan, men det minsta som man kan fordra är väl att man då får tillfälle att ta ställning till en lagstiftning. Det finns ingen lagstiftning som handlar om riksplanering, och i direktiven för bygglagutredningen, som skall behandla vår planlagstiftning, står det bara att utredningen skall beakta att det skall finnas en riksplan. Utredningen har inte med själva riksplaneringens utformning att göra.

Riksdagen hålls alltså helt utanför, och inte heller de riktlinjer som dragits upp för det tekniska arbete som pågått i sex år har riksdagen haft

Riksdagsbehandlingen av fråga angående den fysiska riksplaneringen

Torsdagen den
13 maj 1971

*Riksdagsbehand-
lingen av fråga
angående den
fysiska riks-
planeringen*

någon möjlighet att påverka. Det enda riksdagen fått göra är att anslå medel då och då, och emellanåt har enskilda riksdagsledamöter tagit upp frågan i interpellationer. Vi anser att tillfället nu är kommet. Då riksplanskissen läggs fram bör man få tillfälle att resonera om dessa saker.

Utskottsmajoriteten är nöjd med civilministerns mera lugna tågordning, under det att reservanterna från folkpartiet och moderata samlingspartiet vill ge riksdagen tillfälle att redan i år påverka utformningen av reglerna för hur de centrala besluten skall fattas i riksplanesammanhang och i vad mån riksdagen skall ta upp sådana saker.

I debatten med anledning av min interpellation våren 1969 kom vi fram till att metodiken, materialsamlingen och det övriga tekniska arbetet är tidskrävande. Man kunde inte fordra att det skulle vara klart på några år. Detta är ju en nyhet här i Sverige, och det finns inte modeller att ta efter i andra länder, eftersom de har en helt annan konstitution i fråga om förhållandet mellan stat och kommun. Holland, som jag har nämnt vid några tidigare tillfällen, är väldigt hårt planerat uppifrån, men där har kommunerna litet eller ingenting att säga till om. Här har vi starka kommuner, som har sitt planmonopol osv., och det gör att det inte är lika lätt att genomföra en riksplanering här. Men det måste vara tacksammare att kunna ge kommunerna frihet inom riksplaneringens ram.

I interpellationsdebatten för två år sedan sade jag att det är minst lika svårt att utforma ett demokratiskt beslutssystem i fråga om riksplaneringen. Man borde alltså börja med det mycket tidigt. Men riksdagen har inte fått tillfälle att diskutera frågorna. Det kan ju vara av intresse för riksdagen att göra det. Ingenting annat har hänt i denna del efter sex år än att det givits ett löfte om att ett förslag skall lämnas ut på remiss i höst tillsammans med planskissen.

Reservanterna vill påminna om att riksdagen har ett ansvar och bör ta ansvar. Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde fröken Ljungberg (m).

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag har anslutit mig till utskottsmajoritetens uppfattning i den här frågan men ändå gjort ett särskilt yttrande för att fästa uppmärksamheten på att man här försöker dra i gång vårens skendebatt i riksdagen. Man försöker reducera hela frågan om riksplaneringen till i stort sett en fråga om riksdagens inflytande över planeringen.

Det är riktigt, som herr Tobé var inne på, att det 1969 tillsattes en rådgivande expertgrupp, men vad som är avgörande här är ju att expertgruppen har gjort frågan om en fysisk riksplanering till enbart en fråga om markfördelning mellan olika intressen. Man har frågat Industrieförbundet var industrin vill förlägga sin verksamhet. Då har man naturligtvis fått det svar som man måste få, om man nöjer sig med en så begränsad målsättning, nämligen att industrin framför allt önskar en lokalisering till Västkusten, därför att detta är fördelaktigt ur företags-ekonomisk synpunkt.

Risken med hela detta sätt att planera är att företagen får igenom sina krav. Man frågar: Var vill ni som företag lokalisera? De utpekar bestämda områden i landet där de vill planera, och så lägger man upp hela den s. k. riksplaneringen på det. Det blir en riksplanering där man helt och hållet begränsar sig till markfördelning mellan olika intressen, där industrins intressen blir styrande. Och varför blir de det? Jo, för att företagen är de enda som har ekonomiska beräkningar. Vad som saknas är samhälls-ekonomiska kalkyler till grund för någon form av riksplanering.

Så får vi då den utveckling som vi har och som accelererar med avfolkning av stora delar av landet och med en ohämmad storstadstillväxt där man undan för undan får allt större storstadsproblem som man inte kan lösa. Planeringen tenderar alltmer att avgöras av vad som är företagsekonomiskt lönsamt, inte vad som är lönsamt ur hela samhällets synpunkt.

Detta mönster går igen inte bara när man talar om riksplanering, där man begränsar sig till en sådan här prognosverksamhet över markanvändningen. Det går igen i ett sådant område som Storstockholm när man upprättar en regionplan. Vad är regionplanen för Storstockholm? Det är i stort sett inte heller annat än den typiska fysiska riksplaneringen där man gör vissa prognoser över storföretagens önskemål, och så kommer man fram till att här skall man ha ett stort bostadsområde, här skall man ha ett stort arbetsområde, här skall man ha ett stort köpcentrum för att detta är effektivt och lönsamt. Men man går aldrig vidare och ställer frågan: Effektivt och lönsamt för vem? För den som styr hela den utvecklingen är ju storfinsanssen och dess krav på företagsekonomisk lönsamhet, och under detta underordnar man planeringen och framför allt den fysiska riksplaneringen som får ersätta en riktig planering.

Nå, vad händer då i brist på en verklig planering? I brist på denna har vi i realiteten en riksplanering, en riksplanering styrd och avgjord i storföretagens och bankernas direktionsrum. Det är konsekvensen av det som sker.

Herr talman! Jag har för min del velat fästa uppmärksamheten på dessa problem i form av ett särskilt yttrande för att det inte skall bli en ensidig debatt där man försöker inbilla folk att man håller på med någon form av riksplanering och där man försöker dra i gång – som jag sade – vårens stora skendebatt om vilken som är mest intresserad i riksdagen av att få någon form av riksplanering.

Reservanterna har precis samma utgångspunkt för sitt sätt att se på dessa frågor som t. ex. socialdemokrater och centerpartister har i utskottet. Om man över huvud taget vill bedriva någon form av riksplanering, måste man vidga den från begreppet fysisk riksplanering till begreppet planering i strid med de storfinsansiella intressena. Det är framför allt andra områden som man måste angripa. Man måste gå in på frågan om styrning av krediter och liknande och ta itu med att försöka lösa den regionala krisen i strid med de storfinsansiella intressena. Där lär inte denna s. k. fysiska riksplanering räcka särskilt långt.

Torsdagen den
13 maj 1971

*Riksdagsbehand-
lingen av fråga
angående den
fysiska riks-
planeringen*

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill på en gång för att herr Engström inte skall missförstå min inställning säga att jag inte ser på den här frågan på samma sätt som herr Engström, som menar att planeringen leds av industriföretagen. En planering i detta sammanhang, som inte gör anspråk på att vara annat än en fysisk riksplanering, skall tjäna syftet att skilja mellan motsatta intressen av olika slag.

Ett av de intressen som kommer i konflikt med alla möjliga andra intressen är naturligtvis industrin. Därför kan det vara bra att ta reda på vad industrin vill och vad den själv tänker använda av den svenska marken. Det är olyckligt att det är just dessa saker som publiceras först. Jag föreställer mig att hela naturvårdssidan och befolkningssidan och alla andra intressen också kommer in här. Det måste det göra, annars blir det ingen riksplanering. Men det är litet olyckligt att den publicering som har skett har varit litet ensidig på den punkten.

Herr ENGSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det handlar inte alls om någon olycklig publicering, och jag har inte på något sätt missförstått herr Tobé.

Vad som realiter sker är att det dels förs en skendebatt om riksplanering, dels sker en form av fysisk riksplanering på det sättet att man gör upp prognoser över markanvändning. Någon annan form av riksplanering sker inte. Det är huvudfrågan. Det handlar inte om vare sig missförstånd från min sida eller olycklig publicitet om vissa saker — det handlar om en medveten och bestämd inriktning. Man försöker inbilla folk att man håller på med någon form av riksplanering. Det gör man inte; den riksplanering som görs sker på ett helt annat sätt — i bankernas och storföretagens direktionsrum. Det är därför vi får den olyckliga utveckling av strukturen som vi har.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Jag skall börja med att instämma med herr Engström när han säger att detta är en skendebatt. Men det värsta är att det omdömet i mycket hög grad drabbar honom själv. Hans påståenden är inte med verkligheten överensstämmande, och följaktligen för han en skendebatt.

Även reservanterna för i någon mån en skendebatt — de slår faktiskt in öppna dörrar. Orsaken till att vi centerpartister i utskottet inte har kunnat ansluta oss till reservanterna är helt enkelt den att departementschefen som svar på den interpellation som herr Tobé ställde i höstas gav det besked som efterlyses i motionen och även i reservationen.

Utskottsmajoriteten är överens om att det hade varit riktigare att skjuta upp behandlingen av folkpartimotionen till hösten och då behandla den i samband med en hel del andra motioner som berör planeringsåtgärder av olika slag. Det hade enligt min uppfattning varit ett riktigt förfarande. Då har utskottet ett helt annat bakgrundsmaterial för sin bedömning av hela denna problematik. Departementschefen har förutskickat att en departementspromemoria kommer att skickas ut på remiss, och när den har kommit tillbaka till departementet kommer materialet att bearbetas och så småningom riksdagen ta ställning till en proposition i frågan.

Jag skall återkomma något till vad herr Engström sade om den fysiska riksplaneringen. Han frågade: "Vad är det för någonting? Det avser ju bara en planering för användning av mark och vatten på lång sikt. Det räcker inte långt." Och så förebrår han departementschefen och regeringen för att de tar för lätt på dessa problem. Men det är inte ett korrekt återgivande av hur departementet ser på frågan. Rätt skall vara rätt när man diskuterar sådana här frågor, och jag skall be att få citera en del av vad statsrådet Lundkvist skriver i en artikel i Kommunal tidskrift:

"Den fysiska riksplaneringen skall betraktas som ett led – jämte flera andra – i den långsiktiga samhällsplaneringen på riksnivå. Det betyder att en fysisk riksplanering inte skall styra eller ersätta de andra former av riksplanering – ekonomisk, lokaliseringspolitisk osv. – som ständigt pågår inom ramen för regeringens arbete utan samordnas med dessa." Den långsiktiga riksplaneringen måste sålunda fortgå i olika former, som kompletterar varandra. De avvägningar som görs i planeringen har naturligtvis en politisk innebörd. Det är givet att våra grundläggande krav på jämlikhet, valfrihet, trygghet och social välfärd måste vara vägledande för avvägningarna."

Jag kan som centerpartist helt ansluta mig till den målsättningen, och jag delar naturligtvis uppfattningen att den här planeringen har politisk innebörd. Och när vi behandlar den från politiska utgångspunkter, då kan vi ha olika synpunkter på hur man skall komma till rätta med t. ex. frågorna om resurstilldelning och om hur planeringen skall genomföras. Men det är någonting som vi får diskutera, menar jag, när vi en gång får erforderligt material i våra händer i utskottet. Då får även herr Engström möjlighet att föra fram sina synpunkter. Om vi är överens om att det inte räcker med en fysisk riksplanering, så måste ju de ekonomiska, lokaliseringspolitiska och andra avvägningarna också komma in i bilden, och då får väl herr Engström anlägga sina politiska värderingar på dem. Men man skall inte beskylla regeringen – det tycker jag är orättvist – för att inte ha beaktat även andra saker som sammanhänger med ekonomisk planering över huvud taget.

För herr Tobé skulle jag vilja citera ytterligare ett stycke ur den här tidningsartikeln: "Först genom planskissen och erfarenheterna av arbetet med den får vi underlag för en konkret diskussion om hur en fortlöpande fysisk riksplanering bör bedrivas och vilka åtgärder som kan behövas i fråga om administration och lagstiftning. Detta gäller självfallet också frågan om hur en sådan planering skall fogas in i den demokratiska beslutsprocessen, dvs. i vilka former de ansvariga politiska instanserna skall handlägga denna planering." Det är ju ett klart besked från statsrådet om hur han tänker hantera de här frågorna.

Sedan är det alldeles uppenbart att vi kan ha uppfattningar som avviker från departementschefens om när riksdagen skall kopplas in, men vi måste ha statsrådets bedömning av de här frågorna i våra händer, innan vi tar ställning till på vilket sätt parlamentariker skall kopplas in i beslutsprocessen.

Till slut bara några ord om det särskilda yttrande som vi centerpartister i utskottet har avgivit! Vi delar utskottets uppfattning, men vi har velat klargöra centerns inställning till planeringsfrågorna. Vi tillmäter

Torsdagen den
13 maj 1971

*Riksdagsbehand-
lingen av fråga
angående den
fysiska riks-
planeringen*

dem en mycket stor betydelse när det gäller samhällets utveckling i fortsättningen, och vi har också talat om varför vi inte velat stödja reservationen. Vi menar att reservationsyrkandet i stort sett är onödigt, eftersom det redan är tillgodosett i det svar som herr Tobé fick på sin interpellation.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till civilutskottets hemställan.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Det är ju intressant att höra herr Grebäck säga att andra saker väl får komma in senare. Men det är inget vederläggande av mitt påstående att det är en skendebatt. Det försöker herr Grebäck vända till en motanklagelse.

Jag har sagt att vad man bedriver är en fysisk planering, som inte är någonting annat än en prognosverksamhet i fråga om hur man skall använda olika markresurser. Det går inte att bestrida det genom att hänvisa till vad departementschefen har sagt, utan det kan man bara bestrida genom att säga att jag har fel. Hittills har den s. k. fysiska riksplaneringen bedrivits på det sättet, vilket bl. a. har illustrerats på ett mycket förnämligt sätt i en bok som har utgivits av en av våra främsta debattörer på detta område, nämligen Ronny Svensson.

Det vore alltså bättre att försöka bestrida riktigheten av vad jag säger än att påstå att jag för en skendebatt.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Herr Engström har inte fel, han har rätt. Det är ingen som har sagt att det är någonting annat än en fysisk riksplanering som förbereds. Men det är klart att den måste fogas in i den övriga samhällsplaneringen.

Till utskottets ärade ordförande skulle jag vilja säga att jag tycker att utskottets majoritet tar litet för lätt på detta. Man kan alltså tänka sig vara nöjd med att riksdagen år 1973 första gången får ta ställning till hur riksdagens roll i riksplaneringen skall vara. Vi har litet mera bråttom, och vi tycker nog att riksdagen skulle få tillfälle att diskutera dessa saker, att ha en beredskap på riksplaneringssidan innan remisserna har gått ut för den riksplanering som skall göras sedan förslaget publicerats i höst. Det går ju inte att remittera det till riksdagen direkt — jag vet inte hur det skulle gå till. Det remitteras till landsting, kommuner, olika sammanslutningar, naturligtvis även till industrier, men till riksdagen kan man inte remittera det. Det måste komma i annan form, och vi har som sagt litet mera bråttom än vad majoriteten anser sig ha.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Engström att det är väl inget fel att man gör den fysiska riksplaneringen för sig — hur vi skall använda våra markresurser, våra vattentillgångar o. d. så att man får en översiktlig skiss. Denna planering kan aldrig gå i detalj. Men sedan är det alldeles uppenbart att den måste kompletteras, som statsrådet säger här, med en annan planering. Vi från centerpartiet, som är anhängare av decentralisering i samhället, menar att man måste börja så att säga från grunden med

en lokal planering, en länsplanering osv. och koppla ihop detta med en planering över hela fältet, så att vi får klart för oss hur vi skall pumpa ut erforderliga resurser för att få i gång lokalisering, utbyggnad av kommunikationsväsen osv.

Vi har nog behovet av planering inom olika samhällssektorer klart för oss. Jag menar att det är frågor som vi kommer att stöta på i fortsättningen och som vi alldeles säkert får ta upp till behandling även i vårt utskott.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fröken Ljungberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Tobé begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 17 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fröken Ljungberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Tobé begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	214
Nej	—	83
Avstår	—	5

§ 11 Företagshälsovård m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om företagshälsovård m. m. jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1971:1 (bilaga 7, punkten L 3) beräknat medel för nedannämnda ändamål, hade Kungl. Maj:t i propositionen 1971:23 under återopande av statsrådsprotokollet över socialärenden föreslagit riksdagen att till Arbetsmedicinska institutet för budgetåret 1971/72 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 10 255 000 kronor.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen 1971:23 anfördes följande:

”Som ett led i åtgärderna för att förstärka arbetarskyddets resurser läggs i propositionen fram förslag beträffande en utbyggnad av företagshälsovården. Ett utbyggnadsprogram för företagshälsovårdens läkarresurser redovisas. Det innebär att antalet läkare inom företagshälsovården, uttryckt i heltidsverksamma läkare, kommer att öka från ca 200 till

Nr 86

Torsdagen den
13 maj 1971

Företagshälsovård
m. m.

omkring 650 under den närmaste femårsperioden. Viktiga samråds- och informationsuppgifter på detta område anförtros åt en nyinrättad företagshälsovårdsdelegation med företrädare för arbetsmarknaden, sjukvården och arbetarskyddet.

Ett program för ökad utbildning i företagshälsovård vid arbetsmedicinska institutet läggs fram. Avsikten är att vid institutet årligen skall utbildas bl. a. 45 läkare, 50 skyddsingenjörer och 60 sjuksköterskor i företagshälsovård.

För genomförande av utbildningsprogrammet föreslås betydande förstärkningar av arbetsmedicinska institutets resurser. Anslaget för budgetåret 1971/72 höjs med ca 2,5 miljoner kronor, vilket bl. a. innefattar en personalförstärkning med ett 20-tal nya tjänster.”

I detta sammanhang hade behandlats

A. vid riksdagens början väckta motioner

1. 1971:352 av herr Engström m. fl., vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att i motionen berörda frågor angående huvudmannaskapet för företagshälsovården samt dess lagfästande blev föremål för utredning och att förslag i dessa frågor skyndsamt förelades riksdagen,

2. 1971:881 av herr Nordberg m. fl.

Motionen under 2 hade av kammaren remitterats till utbildningsutskottet, som med socialutskottets medgivande beslutat överflytta motionen till socialutskottet.

B. i anledning av propositionen väckta motioner

3. 1971:1229 av herr Engström m. fl., vari hemställts att riksdagen i anledning av propositionen 1971:23 i skrivelse till Kungl. Maj:t gav till känna vad i denna motion anförts angående behovet av att grundutbildningen i arbetsmedicin och socialmedicin i högre grad ägde rum vid de ordinarie undervisningsanstalterna,

4. 1971:1230 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

5. 1971:1231 av herrar Nilsson i Växjö och Persson i Karlstad,

6. 1971:1232 av herr Norrby i Åkersberga m. fl., vari hemställts

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde

a) utredning om att tillsättning av företagsläkare och annan personal inom arbetarskydd och företagshälsovård skedde av eller i samråd med företagsnämnd och

b) skyndsamt utredning och förslag om företagshälsovårdscentraler för de små och medelstora företagen, samt

att riksdagen beaktade vad som i motionen anförts beträffande vidareutbildning och fortbildning av personal i företagshälsovården,

7. 1971:1233 av herr Ringaby m. fl., vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala att Kungl. Maj:t i samband med realiserandet av utbyggnadsprogrammet för företagshälsovårdens resurser borde beakta vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde

- A. att motionen 1971:352 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
- B. att motionen 1971:1232, såvitt avsåg tillsättning av personal inom företagshälsovården, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
- C. att motionen 1971:1232, såvitt avsåg företagshälsovårdscentraler, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
- D. att motionen 1971:1232, såvitt avsåg utbildningen av nuvarande företagshälsovårdspersonal, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
- E. att motionen 1971:1232, i den mån den inte behandlats i hemställan under B, C eller D, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
- F. att motionen 1971:1229 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
- G. att motionerna 1971:881, 1971:1230, 1971:1231 och 1971:1233 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
- H. att riksdagen till Arbetsmedicinska institutet för budgetåret 1971/72 under femte huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 10 255 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande *huvudmannskapet för företagshälsovården* av fru Marklund (vpk), som ansett att utskottet under A bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1971:352 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att i motionen berörda frågor angående huvudmannskapet för företagshälsovården samt dess lagfästande blev föremål för utredning och att förslag i dessa frågor skyndsamt förelades riksdagen,
2. beträffande *tillsättning av personal inom företagshälsovården* av herrar Hamrin och Romanus (båda fp), som ansett att utskottet under B bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1971:1232 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t begärde förslag om att personalen inom företagshälsovården skulle tillsättas av eller i samråd med företagsnämnden,
3. beträffande *företagshälsovårdscentraler* av herrar Hamrin och Romanus (båda fp), som ansett att utskottet under C bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1971:1232 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t begärde skyndsamt utredning och förslag om hälsovårdscentraler för de små och medelstora företagen,
4. beträffande *utbildningen av nuvarande företagshälsovårdspersonal* av herrar Hamrin och Romanus (båda fp), som ansett att utskottet under D bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1971:1232 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande utbildningsmöjligheter för den nu yrkesverksamma personalen inom företagshälsovården,
5. beträffande *grundutbildningen vid de ordinarie undervisningsanstalterna* av fru Marklund (vpk), som ansett att utskottet under F bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1971:1229 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört rörande grundutbildningen vid de ordinarie undervisningsanstalterna.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Den utveckling av företagshälsovårdens förutsättningar som föreslås i proposition nr 23 och som tillstyrks enhälligt av socialutskottet är att hälsa med tillfredsställelse. Jag använder ordet enhälligt för att markera att det i folkpartireservationerna till utskottets betänkande föreslås några betydelsefulla kompletteringar och betoningar, men inga erinringar görs mot propositionen i dess huvuddrag. Reservationerna är i sak inte av någon avgörande omfattning men markerar väsentliga principer.

Innan jag något motiverar reservationerna vill jag liksom tidigare påpeka att riksdagen inom loppet av två veckor har tre olika debatter om arbetsmiljöfrågor. Utöver dagens debatt är det de skilda behandlingarna av yrkesskadeförsäkringens finansiering och av ett antal fristående arbetsmiljömotioner. Det hade varit av värde i sak och även tidsmässigt för riksdagen, om de här viktiga frågorna hade kunnat behandlas i ett sammanhang. Då hade vi fått en genomgripande debatt om hela arbetsmiljöområdet – ett av de viktigaste politiska fälten under 1970-talet.

Jag skall nu närmare motivera folkpartiets tre reservationer om företagshälsovården till socialutskottets betänkande nr 11. Jag avstår då från en bred utblick över hela arbetsmiljöfältet – den har vi haft möjlighet att göra i anslutning till en tidigare debatt. Jag nöjer mig med att hänvisa till folkpartiets partimotion nr 247 vid årets riksdag och till motionen 1232 som behandlas i det här utskottsbetänkandet; det kan räcka. Jag vill bara ur den senare motionen läsa upp det som markerar vår grunduppfattning i företagshälsovårdsfrågorna: ”Med en utbyggd företagshälsovård blir det både naturligare och lättare att i ett företag motivera och genomföra förebyggande åtgärder i arbetarskyddsverksamheten. – – – Starka skäl, främst humanitära, talar för en obligatorisk företagshälsovård även i vårt land. Tryggheten i arbetet måste enligt vår uppfattning ges denna utvidgade innebörd. Åtgärder som förbättrar de anställdas hälsa och minskar antalet olyckor har också stor företags- och samhällsekonomisk betydelse.”

De tre folkpartireservationerna rör tillsättning av personal inom företagshälsovården, företagshälsovårdscentraler och utbildning för nu verksam personal inom företagshälsovården. Vi vill att företagsnämnderna skall få avgörande inflytande över företagshälsovården. Detta kan bäst dokumenteras genom att nämnderna får medverka vid personaltillsättningen, antingen så att nämnderna själva får tillsätta företagshälsovårdspersonalen eller så att tillsättningen sker i samråd med företagsnämnderna. De på denna punkt allmänt hållna direktiven till arbetsmiljöutredningen vill vi förtydliga med detta klara krav på ökad företagsdemokrati. Det ansluter sig till våra övriga krav på en bättre arbetsdemokrati, något som vi har anledning diskutera inom kort vid behandlingen av ett annat ärende.

Herr talman! Jag yrkar på denna punkt bifall till reservationen 2 av herrar Hamrin och Romanus, i vilken det yrkas att riksdagen i anledning av motionen 1232 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t begär förslag om att personalen inom företagshälsovården skall tillsättas av eller i samråd med företagsnämnden.

Vad företagshälsovårdscentralerna beträffar är det en fråga som så småningom kan komma att behandlas av den redan tillsatta företagshälsovårdsdelegationen. Vi vill markera att vi fäster särskilt avseende vid de små och medelstora företagens möjligheter att erbjuda sina anställda företagshälsovård. Speciellt i glesbygdsområden kan detta vara svårt. Det får inte bli så att de anställda vid dessa typer av företag kommer i ett sämre läge än anställda vid stora företag när det gäller företagshälsovården. För att markera detta lägger vi tonvikten vid ordet skyndsamt. Det är där vi skiljer oss från utskottsmajoriteten. Vi vill att de små och medelstora företagens företagshälsovård skall utvecklas i samma takt som de stora företagens, dvs. skyndsamt. Detta är också en av flera förutsättningar för att vår långsiktiga målsättning, en obligatorisk företagshälsovård, skall kunna uppnås. Företagshälsovård är ju en icke-materiell del av arbetets villkor. De materiella lönemässiga villkoren kommer alltmer att kompletteras med icke-materiella förmåner, som exempelvis inte kan utsättas för marginalbeskattning, någonting som är alltmer betydelsefullt för allt fler löntagare. Företagshälsovården kommer i framtiden att bli en lika självklar faktor som t. ex. semester, ett annat icke-materiellt villkor i arbetet om vilket vi har kunnat lagstifta. Man kan se företagshälsovården på samma sätt.

Herr talman! Jag yrkar på denna punkt bifall till reservationen 3 av herrar Hamrin och Romanus.

Slutligen tar vi upp utbildningsmöjligheterna för den nu yrkesverksamma personalen inom företagshälsovården. Den får inte komma i ett sämre konkurrensläge, när välutbildad personal kommer ut på denna arbetsmarknad; det är ett elementärt trygghetskrav för den nu yrkesverksamma personalen. Vi vill att riksdagen uttalar att den nu yrkesverksamma personalen inom företagshälsovården bör garanteras möjlighet till en utbildning av samma standard som den som föreslås i propositionen för nytillkommande arbetskraft. Det kan innebära specialkurser när man tar hänsyn till det kunnande och de förutsättningar som den redan yrkesverksamma personalen har. Det kräver särskilt hänsynstagande så att de människor som nu gör goda insatser i företagshälsovården inte slås ut i konkurrensen med de nya, välutbildade personalgrupper som kommer till.

En fråga inom utbildningssektorn som vi tillmäter stor vikt – vi påpekar det i partimotionen nr 247 – är att arbetsmiljöinslagen i teknisk och medicinsk grundutbildning förstärks kraftigt.

Herr talman! På den här punkten yrkar jag bifall till reservationen 4 av herrar Hamrin och Romanus.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag vet inte om jag i den här sena kvällstimmen ännu en gång höjer blodtrycket på socialutskottets ordförande genom att tala i stället för vpk:s representant i socialutskottet. Men det kan i så fall inte hjälpas – det här är en viktig fråga, och jag har blivit ombedd att prata, och då får jag väl göra det.

Om man vill lösa en viktig fråga på ett tillfredsställande sätt skall man börja med huvudfrågorna och sedan ta itu med detaljerna. Företagshälso-

vårdens utbyggnad har nu diskuterats intensivt under ett årtionde. De praktiska resultaten är mer än blygsamma.

Företagsläkarna är få, bristfälligt utbildade och i huvudsak utplacerade på några stora arbetsplatser. Företagsläkare saknas på många stora arbetsplatser. Resurserna för en tillfredsställande företagshälsovård avtar sedan med arbetsplatsernas storlek. På de mindre arbetsplatserna, där hälsoriskerna ofta är störst, saknas företagshälsovård praktiskt taget helt.

Den proposition som utgör underlag för socialutskottets betänkande nr 11 föreslår bl. a. en ökad utbildning av läkare så att antalet företagsläkare ökar med ca 450 under den närmaste femårsperioden. Det är i och för sig ett framsteg. Men man måste också se på inriktningen. Vi har i motion nr 1229 utvecklat vår kritik mot den felinriktning vi anser att propositionen ändå har och mot förslaget att i så hög grad lägga utbildningsfrågorna under arbetsmedicinska institutet. Vår kritik på denna punkt kommer att utvecklas närmare av en annan talare från vänsterpartiet kommunisterna.

Jag skall här uppehålla mig vid den andra huvudfrågan – eller mera precist uttryckt – den andra stora *bristen* i propositionen och utskottets betänkande.

Vi har i motion nr 352 till årets riksdag föreslagit att frågan om landstingens övertagande av huvudmannskapet för företagshälsovården skall bli föremål för skyndsamt utredning och förslag om lagstiftning. Detta avstyrks av utskottet, som nöjer sig med att instämma i propositionens förslag att bygga ut företagshälsovården efter fyra organisationsmodeller, i vilka arbetsköparna får det dominerande inflytandet.

De fyra modellerna är:

1. Inbyggd företagshälsovård med heltidsanställd läkare och skyddsingenjör. Verksamheten utövas inom ramen för företagets egen organisation.
2. Inbyggd företagshälsovård med deltidanställd läkare. Även den skall väl då ges inom företagets egen organisation.
3. Företagshälsovårdscentraler, som svarar för företagshälsovården vid ett flertal företag.
4. Branschknuten företagshälsovård med regionala centraler och rörliga enheter som besöker arbetsplatserna inom regionen.

Vi har i motionen till årets riksdag och även tidigare många gånger väckt förslag om en annan inriktning och riktat stark kritik mot att företagshälsovården står under arbetsköparnas huvudmannskap. Även om företagshälsovården tenderar att överbetonas jämfört med det tekniska arbetarskyddet när det gäller att förbättra arbetsmiljön, kan ändå företagshälsovården, rätt bedriven, vara en positiv faktor. Men förutsättningen är att den är fristående från arbetsköparnas inflytande.

De organisationsmodeller som propositionen och utskottet förordar ger arbetsköparna detta dominerande inflytande även i framtiden, främst vid de stora och medelstora företagen, där man tänker sig hel- eller deltidanställd läkare i en företagshälsovård inbyggd i företagets organisation.

Detta anknyter till den felaktiga målsättning som ställdes upp i 1968

års företagshälsovårdsutredning, nämligen att företagshälsovården skall vara en stabsfunktion i företaget.

I hur hög grad man anlägger arbetsköparsynpunkter på denna fråga framgår också av företagshälsovårdsutredningen, där man betonade produktivitets- och effektivitetsargumenten för en utbyggnad av företags-hälsovården. I utredningen kunde vi bl. a. läsa:

”Varje nyanställning är vidare en betydande investering och det är naturligt att man vill ha en så tillförlitlig uppfattning som möjligt om den anställningssökandes anpassningsförutsättningar. I och för sig hesiterar man inte inför medicinska begränsningar, om man känner sig något så när förvissad om att dessa inte leder till nedsatt kapacitet i det tilltänkta arbetet och besvärliga sekundära omplaceringsproblem, som visar sig vara en mindre god investering.” Detta var alltså ett citat ur en statlig utredning!

Det är denna välvilliga syn på bl. a. företagshälsovård i arbetsköparregi som man fortsätter att befrämja. Enligt denna uppfattning blir det samhällets uppgift att ta hand om de människor som är en mindre god investering.

Vi har redan för många som är utslagna ur produktionslivet. Jag påvisade i vår förra arbetsmiljödebatt omfattningen av den utsortering som pågår. Företagshälsovården har inte på något sätt motverkat detta utan snarare blivit en hjälp vid många företag.

Vi fäster i vår motion i huvudmannaskapsfrågan uppmärksamheten på hur man vid många företag lägger ned stor möda på att utforma s. k. kapacitetsprofiler där de anställdas hälsa omformuleras till data som passar företagens personalavdelningar. Enligt förre ordföranden i industri-läkarföreningen, doktor Erland Mindus, är *målsättningen* också att de anställdas ”motivation” och ”psykologiska variabler” skall kunna inrymmas i dessa kapacitetsprofiler. Var och en som försöker tänka sig in i detta resultat av hälsoundersökningar måste ställa sig följande frågor:

Är detta i realiteten inte ett sätt att avslöja resultatet av hälsoundersökningar utan att komma i konflikt med stadganden om den medicinska tystnadsplikten? Företagshälsovård i arbetsköparregi har utsatts för mycket stark kritik från mycket sakkunnigt håll. Kritiken har alltid bemötts med hänvisning till att läkarna har en oberoende ställning gentemot företagen. Men just denna målsättning, att företagshälsovården skall vara företagsintegrerad och en stabsfunktion i företaget, gör ju att det är arbetsköparna som har initiativet när det gäller att utforma målsättning och inriktning lokalt.

Den andra fråga man måste ställa under debatt är värdet av hälsoundersökningar. Under lång tid har regelbundna hälsoundersökningar och anställningsundersökningar framställts som företagshälsovårdens kanske viktigaste uppgift. Men hälsoundersökningar gör ju inte människorna friskare. Genom att de inordnas i ett system där företagens personalavdelningar kan ta del av uppgifter omformulerade till data och kapacitetsprofiler får ju i stället arbetsköparna uppgifter om personalen vilka kan läggas in i andra effektivitets- och lönsamhetskalkyler.

Det man primärt skall hälsoundersöka och bota är ju arbetsmiljön: mindre buller, mindre drag, mindre belastning rent fysiskt, minskad stress

och jäkt, lägre arbetsintensitet osv. Men varken företagshälsovård eller övriga insatser på arbetsmiljöområdet sätts in i sådana sammanhang. Vi tror inte att man får en annan inriktning genom att lägga huvudinriktningen på utbildningen på arbetsmedicinska institutet. Så hårt uppknutet som detta institut är kring SAF:s främsta målsättning om produktivitet och lönsamhet kommer det inte att bli andra resultat än hittills även om man utbildar mer personal.

Skall man genomföra en brytning med den hittillsvarande ordningen måste man gå en annan väg. Främst måste lönearbetarna utrusta sig med verkliga maktbefogenheter så att de själva kan påverka utformningen av arbetsmiljön. När det gäller företagshälsovården måste denna ställas under landstingens huvudmannaskap. På den lokala arbetsplatsen, i industriområdet och i branschen är det lönearbetarna som skall ha kontrollen och inflytandet över hur företagshälsovården konkret skall läggas upp och utvecklas – inte arbetsköparna. Landstingen är mera fristående, även om det också där smyger sig in borgerliga värderingar – arbetsköparvärderingar. Men det måste vara lättare för lönearbetarna att påverka en förnuftig inriktning av företagshälsovården, om denna ställs under landstingens huvudmannaskap och under lönearbetarnas direkta insyn och kontroll på den konkreta arbetsplatsen.

Man försöker nu göra gällande att landstingens medverkan behövs bara för de mindre företagen. Vi ser det helt annorlunda. Den centrala frågan är: Ställ företagshälsovården vid de stora företagen under landstingens huvudmannaskap! Därigenom kan man börja bryta upp det arbetsköparinflytande man får genom målsättningen att företagshälsovården skall vara en stabsfunktion i företagen. De små företagen har ju inte företagshälsovård och kommer aldrig att få någon sådan markerad stabsfunktion helt enkelt därför att de inte har underlag för en egen anställd läkare och övrig organisation för en utbyggd hälsovård vid det egna företaget.

Några ord om de anställdas inställning till företagsläkare anställda av företagen kan vara motiverade i detta sammanhang. Det går att anföra rader av exempel på att företagsläkarna blir beroende. Men därutöver bör man ta med i bilden att man aldrig kan få något verkligt förtroende bland de anställda för företagshälsovården och läkarna så länge företagsläkarna har denna beroendeställning. Det gäller även om man har bra läkare som är utbildade för sin uppgift.

Jag vill sluta mitt anförande med att peka på vilka orimliga förhållanden som har skapats genom systemet med företagsanställda läkare. Exemplet är taget ur Medicinska föreningens tidskrift nr 4 år 1969. Man skildrar där arbetsmiljön på det högmoderna Arendalsvarvet, där man har varit mycket sparsam med tekniska förbättringar från arbetarskyddssynpunkt. Arbetarskyddet är något som i huvudsak ankommer på arbetarna själva. Några maktbefogenheter att driva igenom sina krav har de inte. Men välvilliga råd och anvisningar är det gott om. "Ordning skapar säkerhet – vad har du gjort?" stod det på en plansch. Det kanske kan räcka såsom exemplifiering. Företagsläkaren var då – 1969 – stor aktieägare och satt i bolagsstyrelsen. Han sitter kvar där än.

Jag tror inte att propositionens förslag om att arbetsköparna skall vara

huvudmän löser problemen och yrkar därför bifall till reservationen 1 med förslag om snabb utredning och förslag om lagfäst huvudmannaskap för landstingen när det gäller företagshälsovården.

Nr 86

Torsdagen den
13 maj 1971

*Företagshälsovård
m. m.*

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort och först yrka bifall till reservationen 5 av fru Marklund. Reservationen gäller grundutbildningen.

Alla är vi överens om att vi skall ha en förbättring av arbetsmiljön och att den måste ske snart. En av förutsättningarna för en förbättrad arbetsmiljö är att utbildningen och vidareutbildningen avsevärt förstärks. Men då måste man komma ihåg att utbildningen måste få en ny inriktning. Den måste få en större betydelse och en högre status. Utbildningsfrågorna inom arbets- och socialmedicin får inte bli samarbetsfrågor som man lägger arbetsköparnas lönsamhets- och effektivitetsaspekter på. Detsamma gäller den helt vanliga teknikerutbildningen.

Eftersom lönearbetarens miljö inte kan vara en samarbetsfråga, där kompromisser görs som i grund och botten kommer att få konsekvenser på lönearbetarens fysiska och psykiska funktion, måste utbildningen av personal inom företagshälsovård och av tekniker läggas upp på ett sådant sätt att de har som utgångspunkt att se sin funktion ur lönearbetarens synvinkel.

Menar man allvar med att t. ex. ge skyddsombud makt på arbetsgolvet, måste deras initiativ även kunna förverkligas av personal, som har förståelse för de problemställningar som ett skyddsombud kommer med. Den grundläggande utbildningen har därför stor betydelse.

Det är nödvändigt att i högre grad än nu förlägga grundutbildningen i arbetsmedicin, yrkeshygien och dylikt till de ordinarie utbildningsanstalterna. Detta gäller inte endast företagshälsovården utan även teknikerutbildningen.

Ser man på vilken central ställning som personer med högre och lägre teknisk utbildning — planerare, arkitekter osv. — har, framstår en utbildning vid de ordinarie tekniska läroanstalterna som nödvändig. Ta bara den metodtidsstudieman som har teknikerutbildning och en stor inverkan på hur arbetsplatsen utformas. Det måste ju vara vettigt att han har en grundläggande utbildning i arbetsvetenskapliga ämnen, en grundutbildning som inte är byggd på arbetsköparnas synsätt.

Vi inom vpk har inte satt oss emot att en ökad utbildning läggs på arbetsmedicinska institutet, men den stora frågan här är nödvändigheten av en frikoppling av institutet från arbetsköparintressena. Vi har tidigare fört fram att vid integreringen av arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmedicinska institutet måste denna få ledas av en stark löntagarrepresentation. Arbetsmedicinska institutet anser vi måste bli föremål för en genomgripande diskussion om inriktningen av dess verksamhet. De värderingar som institutet skall arbeta med anser vi skall grunda sig på vad lönearbetarna själva uppfattar som viktigt. Målsättningen måste vara att få mänskliga förhållanden på våra arbetsplatser fränsett lönsamhetsaspekter. Mycket viktigt är att utbildningen av företagsläkare utformas så, att den kan ske på bred basis. Genom att lägga in arbetsmedicin i den ordinarie utbildningen och föreskriva praktiktjänster inom arbetslivet vid

Torsdagen den
13 maj 1971

Företagshälsovård
m. m.

universitets- och sjukhusutbildningen för blivande läkare finge man en integrering av utbildningen – forskning och praktik – på bättre villkor, till gagn för lönearbetarna.

Vi har i motionen 19750 föreslagit och anser det nödvändigt – vilket även många fackföreningar ansett – att fackföreningarna själva skapar sig instrument för vidareutbildningen. Vi har föreslagit ett fackligt institut. Det skulle vara ett bra komplement att utbilda t. ex. egna skyddsingenjörer.

Herr talman! Jag vill än en gång betona betydelsen av att utbildningen har en självständig ställning gentemot arbetsköparna. Detta gäller inte minst arbetsmedicinska institutet. En breddad grundutbildning vid universitet och sjukhusutbildning skulle ge ett bättre resultat. Detsamma gäller universiteten och högskolornas grundutbildning av tekniker. Jag vill därför yrka bifall till reservationen 5.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Under denna riksdag har vi, som herr Norrby uttryckte det förut, åtskilliga gånger haft frågan om arbetsmiljö uppe till diskussion och beslut. Socialministerns förslag till förbättringar i arbetsmiljön har väckt stor anslutning, beslutet om fondbildning i arbetarskyddsfrågor har tagits, och i dag står vi i begrepp att ta ytterligare ett stort steg framåt, nämligen när det gäller att bygga ut företagshälsovården, något som vi från socialutskottet hälsar med stor tillfredsställelse.

Den förbättring av företagshälsovården som socialministern framlägger är värd några ord beträffande själva sakinnehållet.

Vi har i dag omkring 200 företagsläkare i vårt land. Nu föreslår socialministern att antalet skall ökas till 650 under de närmaste åren. Han hade givetvis velat gå längre, men vi vet att det råder brist på läkare, och följaktligen har man tvingats att sätta en gräns vid det här talet.

För att göra samarbetet smidigare föreslår socialministern en företagshälsovårdsdelegation med företrädare för arbetsmarknadsparterna, sjukvårdshuvudmännen och arbetarskyddet. En utbyggnad av utbildningen vid arbetsmedicinska institutet ingår också i förslaget. Avsikten är att man skall utbilda 45 läkare, 50 skyddsinspektörer och 60 sjuksköterskor om året i företagshälsovård. Detta innebär att arbetsmedicinska institutet får en betydande förstärkning, vilket i sin tur innebär att kostnaderna kommer att öka med 2,5 miljoner kronor under de närmaste åren.

Den proposition som vi nu har att behandla har föregåtts av en utredning, där man starkt betonat företagshälsovårdens förebyggande karaktär. I remissvaren har bl. a. socialstyrelsen betonat att sjukvårdens omfattning inom företagshälsovården bör hållas begränsad och att utbyggnaden av företagshälsovården måste samordnas med samhällets allmänna hälso- och sjukvård. Detta uttalande har utskottet helt kunnat ansluta sig till.

I anslutning till propositionen har flera motioner väckts. De rör huvudmannaskapet, kursverksamheten vid arbetsmedicinska institutet, tillsättande av företagsläkare m. m. De reservationer som lämnats tar i varje fall till en del sikte på dessa förslag.

Men låt mig först, herr talman, säga några ord om vissa väsentligheter i

propositionen. Den tar inte någon definitiv ställning till vilken modell det skall vara för organisationen av företagshälsovården. Departementschefen anför fyra olika möjligheter. Antingen skall huvudmannskapet ligga hos ett eller hos flera företag eller delvis ligga hos landstingen eller också delas mellan landstingen och företagen. Organisationen är i dessa fall uppbyggd efter den överenskommelse som träffades mellan LO och Arbetsgivareföreningen för tre år sedan.

Utskottet vill för sin del betona, att det är viktigt även om huvudmannskapet ligger hos något eller flera företag att man har ett gott samarbete och samverkan med landstinget i vederbörande län. Det skall också sägas att de olika förslag till lösningar som skisserats i propositionen tar hänsyn till de lokala förutsättningar som finns på de olika orterna.

Vi har nyligen fått en arbetsmiljöutredning, där man i direktiven understryker att de enskildas möjlighet att utöva inflytande på utformningen av arbetsmiljön bör ägnas stor uppmärksamhet. Jag vet att utredningen redan arbetar efter de linjerna.

Utskottet understryker för sin del att det borde vara lämpligt för arbetsmiljöutredningen att redan under arbetets gång göra en försöksverksamhet och säger också ifrån att i en sådan verksamhet skulle företagsdelegationen spela en viss roll.

Ja, herr talman, efter detta skall jag säga något om de reservationer, som har lämnats. Men jag vill först säga till herr Engström, att han höjer inte blodtrycket på mig därför att han går upp i talarstolen. Snarare skulle jag vilja säga att jag sällan känt mig så lugn som när jag hörde herr Engström försöka argumentera för sin linje. Herr Engström sade att frågan var så viktig att fru Marklund inte kunde uppträda utan att man måste ha herr Engström som expert i talarstolen. Uppriktigt sagt tror jag att fru Marklund skulle ha kunnat hålla ett tal, som varit minst lika bra som det herr Engström höll. Nog om blodtrycket och nog om de yttre ramarna kring den här diskussionen.

Innan jag tar upp de kommunistiska reservationerna till bemötande skulle jag vilja fortsätta med att säga att både herrar Engström och Hagberg använder sig av en vokabulär, som rör sig med 1920- och 1930-talens klass-mot-klass-anda som kommunisterna då drev. "Arbetsköpare" säger herrarna litet föraktfullt. Låt mig säga att de arbetsgivare, som verkligen försökt åstadkomma en företagshälsovård, har gjort en god insats både för sina anställda och för samhället i dess helhet. Det där föraktfulla ordet arbetsköpare vill i varje fall jag inte ge mycket för. Låt mig, herr Engström, knyta an till den diskussion vi hade här för 14 dagar sedan, då herr Engström talade om de s. k. socialistiska länderna såsom föregångare på så många områden. Det gällde då förslitningen av människorna. Om vi tillämpar herr Engströms ord på de länderna är det staten som är arbetsköpare. Det måste ju bli resultatet med den vokabulär som herrar Engström och Hagberg använder. Men nu får det vara nog med resonemang kring de formerna.

Vad beträffar själva sakfrågan, där man alltså vill reservera sig mot utskottets förslag, vill jag återigen understryka, att det inte är utsagt i propositionen att företagen nödvändigtvis skall vara huvudmän. Proposi-

tionen lämnar den frågan öppen och anvisar fyra olika modeller till lösning. Det är inte alls sagt att arbetsgivarna nödvändigtvis skall vara huvudmän. Det kan lika gärna vara landstingen eller en gemensamt driven verksamhet i det fallet. Jag vill understryka att vi från vårt håll betraktar företagshälsovården som så viktig att det finns all anledning för de anställda att med verklig offensivanda gå in för att få den utbyggd på så många ställen som möjligt. Det ligger följaktligen i de anställdas intresse att man här driver på. Jag tror inte att man gör det bara genom att stå och hålla tal av ungefär den klass som herr Engström gjorde här.

Det är klart att det kan riktas kritik mot en del av den nuvarande företagshälsovården, men det gäller ju då bara att praktiskt ta vara på de möjligheter som finns att förbättra den. Den proposition som vi nu har på riksdagens bord går helt enkelt ut på att man kan få förbättringar i det tillstånd som råder.

Nog sagt om den reservationen, den är egentligen inte värd några ytterligare kommentarer.

Sedan tänker jag säga någonting om den andra kommunistreservationen, den som handlar om utbildningen. Här försöker man kritisera arbetsmedicinska institutets verksamhet. Jag vill inte hålla för otroligt att det kan riktas kritik mot den. Men det väsentliga är att man söker bygga ut möjligheterna för arbetsmedicinska institutet att verka, att utbilda fler människor osv. Det är ju på det sättet vi skall skapa förbättringar. Jag tror också – det har bl. a. understrukits i en socialdemokratisk motion – att det är viktigt att man även på den vanliga undervisningsvägen söker åstadkomma ökad utbildning för människor som skall arbeta inom företagshälsovårdens område. Jag är helt med på att det är en riktig väg att gå. Men eftersom vi nu i första hand satsar på arbetsmedicinska institutet för att utbilda läkare, skyddsingenjörer osv. får vi främst inrikta oss på det. Därefter får vi gå ett steg vidare när möjligheter till det finns. Jag vill betona att en proposition om utbildning i Luleå som lagts fram tidigare i år gäller direkt utbildning just på det området som bl. a. den socialdemokratiska motionen pekade på att man skulle ha. Det är alltså inte så att man sätter stopp för utbildning på detta område, utan det blir nästa etapp.

I anledning av den kritik som från kommunisthåll riktas mot arbetsmedicinska institutet vill jag säga att det inte är offer för några slags arbetsköparintressen, utan det är ett helstatligt institut som på sakens grund söker åstadkomma förbättringar just på det område som vi här diskuterar. Det är klart att man kan kritisera en och annan sak. Men glöm inte att det här inte är någonting som är sammankopplat med arbetsgivarintressen såvida inte arbetsgivarintressen kan betecknas som så att det är viktigt att vi har människor med god hälsa i våra företag. Det är ett gemensamt intresse för hela samhället oavsett om man är arbetsgivare eller löntagare. Hälsan är det viktigaste vi har.

Sedan vill jag knyta an till reservationen om att landstingen skulle bli huvudmän för företagshälsovården. Landstingen har för närvarande så många strängar på sin lyra, har sådana enorma arbetsuppgifter, att det onekligen måste gå snabbare att få företagshälsovården utbyggd på det sätt som socialministern skisserat än att envisas med att ensidigt lägga

huvudmannaskapet på landstingen. Vi har inte de resurserna. Vi måste också använda oss av de andra möjligheterna. Det är precis vad som här sker.

Detta får räcka som kommentar till den andra kommunistiska reservationen.

Så några ord till herr Norrby och folkpartiet. Herr Norrby var vänlig nog att säga att det egentligen var ett enhälligt utskott, men att folkpartiet ändå ville göra några betydelsefulla markeringar. Uppriktigt sagt, herr Norrby, har jag svårt att se att det i de reservationer som kommer från folkpartiet skulle finnas någonting av egentligt värde och som skulle innebära att ni ville markera några förbättringar. Jag vågar säga att ni i en av reservationerna har skrivit svagare än utskottsmajoriteten. Vi understryker mycket starkt vad socialministern noterat, och utskottet vill följaktligen gå minst lika långt som folkpartimotionen. Jag avser frågan om utbildningsprogrammet, där utskottet skriver: "Det bör dock i enlighet med vad departementschefen anför starkt understrykas att personer som nu är sysselsatta med tekniskt arbetarskydd inte bör kunna stängas ute från utbildningen för skyddsingenjörer." – Här har vi alltså betonat att de som redan finns i verksamhet också skall få möjlighet till vidareutbildning.

Innehållet i folkpartiets reservationer i övrigt är detaljer som inte har särskilt stort värde. Folkpartiets representanter vill ha företagshälsovårdscentraler inrättade och de vill också ha en utredning om huvudmannaskapet för dessa. Utskottet hänvisar på denna punkt till att det ankommer på företagshälsovårdsdelegationen att överväga hur det regionala samarbetet för företagshälsovården skall ordnas. Vi säger också att det därvid kan prövas huru det skall bli med hälsovårdsbussar osv.

Jag kanske skall säga ytterligare en sak beträffande folkpartiets reservationer, och jag syftar på den reservation som gäller tillsättning av personal inom företagshälsovården. Folkpartiet vill att företagsnämnderna skall tillsätta personal eller att tillsättning skall ske i samråd med dessa. Med hänvisning till den redovisning som jag tidigare har lämnat beträffande arbetsmiljöutredningen och dess möjligheter att anordna försöksverksamhet anser utskottsmajoriteten att det inte finns någon anledning att tillstyrka motionen i det avseendet. För övrigt skulle jag vilja ställa ett par frågor till herr Norrby: Hur blir det när flera företag skall samsas om en verksamhet? Vem skall då tillsätta delegationen? Det finns en mängd företag i det här landet som inte har företagsnämnder. På vad sätt skall tillsättningarna där ske? Skall det göras något slags samordning av det hela? Folkpartiet har egentligen bara föreslagit ett system utan att närmare reflektera på hur det kommer att bli i verkligheten.

Herr talman! Jag tycker inte att det finns anledning att uppehålla mig längre vid folkpartireservationerna heller. Det är, som herr Norrby själv sade, inte så märkvärdiga ting. Och med hänsyn till att det är rätt sent på dygnet inskränker jag mig till det anförda, herr talman, och yrkar bifall till socialutskottets hemställan.

Herr ENGSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Ett kort genmäle är kort, och jag bör väl heller inte offra alltför lång tid på herr Karlssons i Huskvarna blodtryck.

Jag har inte sagt att frågan är så viktig att jag måste tala. Jag fäste bara uppmärksamheten på att vad jag säger kanske leder till att herr Karlsson reagerar som han gjorde förra gången. — Nog sagt om detta.

Jag går över till frågan om vokabulären — arbetsköpare och lönearbetare. Vi lever i ett klassamhälle, där en del människor äger produktionsmedlen och andra tvingas sälja sin arbetskraft för att kunna leva. Jag kan inte inse att det ligger något föraktfullt i att använda vetenskapliga begrepp på en objektiv verklighet som vi lever i. Det är väl snarare så att herr Karlsson har en föraktfull inställning till problematiken. Nog sagt om det.

Vad som kan vara intressant att ta upp i detta sammanhang är att herr Karlsson säger att man inte tagit definitiv ställning till vilken modell man skall ha och att det lika gärna kan vara landstingen som är huvudmän. Ja, det är möjligt att det kan vara när det gäller en region inom ett landstingsområde eller industriområde. Men herr Karlsson skall inte försöka göra gällande att det kan bli fråga om att landstingen skall vara huvudmän för företagshälsovården i storföretagen och i medelstora företag, utan på de områdena blir det fråga om en företagsintegrerad företagshälsovård som byggs in som en stabsfunktion inom företaget — allt enligt de målsättningar som man arbetar efter. Och det är ju det som är huvudfrågan när det gäller huvudmannaskapet.

Vad jag argumenterade för var alltså att man skulle bryta detta mönster och ställa företagshälsovården vid de stora företagen primärt under landstingens huvudmannaskap och under de anställdas inflytande och kontroll i stället för att som nu ha den omvända ordningen, där företagshälsovården är helt integrerad som en stabsfunktion i företagen och där arbetsköparna har det avgörande inflytandet. Det är ju det diskussionen gäller.

Beträffande frågan om arbetsmedicinska institutet gäller att det ändå i väldigt hög grad hittills har varit uppknutet kring de målsättningar som Svenska arbetsgivareföreningen ställt upp med produktivitet och lönsamhet som främsta krav och därefter arbetstillfredsställelse i den mån det icke kolliderar med produktiviteten och lönsamheten. Det är alltså denna kritik mot arbetsmedicinska institutets uppknytning kring SAF:s uppställda målsättningar som det gäller. Det är helt nödvändigt att en översyn görs av detta institutets verksamhet och att det frikopplas från dessa intressen och framför allt från dessa målsättningar.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om utskottets ordförande hade lyssnat på vad jag sade, hade han inte behövt göra en del av de kommentarer han gjorde.

Beträffande utbildningsfrågorna motsäger vi inte departementschefens uttalande, som starkt understryker att personal som nu är sysselsatt med tekniskt skyddsarbete inte bör kunna stängas ute från utbildning för skyddsingenjörer bara för att de saknar viss formell kompetens. Vad vi vill betona är att den personal som nu är verksam inom företagshälso-

vården bör garanteras likvärdig utbildning. Det betyder alltså en markering av att den personalen inte skall komma i ett sämre läge när välutbildade kadrer kommer ut på denna arbetsmarknad.

Det är således en mera markerad attityd vi vill uppvisa i den frågan, och vi tycker att riksdagen redan från början skall uttala sig för denna princip. Det är en trygghetsfråga för den verksamma personalen inom företagshälsovården.

När det sedan gäller frågan om företagshälsovårdscentraler betonade jag mycket noga att vad vi vill lägga vikten vid är skyndsamheten. Läser man propositionen finner man också att där står följande:

”Det bör också ankomma på företagshälsovårdsdelegationen att överväga hur det regionala samarbetet i fråga om företagshälsovården lämpligen bör utformas och att utarbeta erforderliga rekommendationer härom.”

Vi vill betona skyndsamheten när det gäller de små och medelstora företagen och när det gäller glesbygdsområdena, eftersom vi vet att det är där som företagshälsovården byggs ut långsammast. Vi vill alltså ha en skyndsamhet på denna punkt, och det var där vi markerade vår särmening.

Det särskilda fördjupade företagsdemokratiska krav vi har på tillsättning i samråd med företagsnämnder av personal inom företagshälsovården inrymmer ju samrådsmöjligheten, som är tillämplig när flera företag samverkar om en företagshälsovårdscentral.

Vi har alltså här gjort tre principiellt ganska viktiga markeringar. Men de är, som jag nyss betonade, i sak inte av stor omfattning. Vi vill principiellt göra vissa attitydmarkeringar, men i grundragen är vi helt överens med departementschefen om reformförslagen.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Engström tog på nytt upp ordet arbetsköpare. Han sade att vi ju lever i ett klassanhälle och att han använde sig av vetenskapliga begrepp i detta sammanhang. Ja, jag undrar var herr Engström fått sin kunskap om ordet arbetsköpare och om vad det betyder. Det skulle vara intressant att få ett klarläggande av det.

För min del tolkar jag det på det sättet att den kommunistiska gruppen i riksdagen i dag använder ordet arbetsköpare därför att den har fått konkurrens med KFML. Jag tror att det i stort sett är där som vetenskapen ligger. Vad beträffar talet om att landstingen skulle kunna överta företagshälsovården vid storföretagen vill jag betona vad jag sade förut. Landstingen har för närvarande stora arbetsuppgifter. Vill man nå snabba resultat med utbyggnaden av företagshälsovården – och det föreställer jag mig att också herr Engström vill – får man söka sig fram på olika vägar. Knyter man företagshälsovården till landstingen så tror jag att det kommer att gå saktare. Vill man nå resultat bör man följaktligen lämna olika vägar öppna.

Beträffande de anställdas inflytande vill jag säga att jag inget högre önskar än att de anställda med verklig kraft skall ställa sig bakom de här tankarna om företagshälsovården och via sina fackliga organisationer göra de påtryckningar som är nödvändiga. Då tror jag att det också finns

förutsättningar för dem att nå betydelsefulla resultat. Följaktligen krävs det aktivitet av de anställda för att de via fackföreningsrörelsen skall få vara med om att bygga upp en förbättrad företagshälsovård. Jag vet att man på många håll har gjort verkliga ansträngningar för att nå resultat och också lyckats.

Så bara ett par ord till herr Norrby, som upprepade vad han sade förut, nämligen att man från folkpartiets sida egentligen bara ville markera vissa ting. Jag är medveten om att man har velat göra markeringar, men jag betonar än en gång att dessa är överflödiga. De innebär inte några som helst förbättringar av utskottets skrivning. De har väl egentligen kommit till bara för att man ville ha reservationer. Vi kan, herr Norrby, inte nå snabbare resultat på det här området och inte nå längre än vad våra gemensamma resurser medger.

Herr ENGSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först frågan om arbetsköpare och lönearbetare. Att kapitalister köper arbetskraft och arbetare säljer arbetskraft i ett kapitalistiskt samhälle har faktiskt lärofader Marx upplyst oss om, och det trodde jag att herr Karlsson ändå hade läst. Det behövs inte några sentida små sektbildningar för att man skall använda den vokabulären.

Landstingen har så mycket att göra, sade herr Karlsson, så de kan inte överta det här huvudmannskapet, utan skall man få någonting gjort måste man göra det på ett annat sätt. Vi har hållit på i tio år och föreslagit att landstingen skulle överta huvudmannskapet, men det har inte blivit någonting gjort. Kanske är det så att ingenting gjorts just därför att man inte löst huvudmannsfrågan.

Herr Karlsson sade att han inte önskar någonting högre än att de anställda får ett ökat inflytande. Men det räcker inte med att önska i denna värld. Vi lever, som jag sade, i ett klassamhälle med ordentliga motsättningar mellan dem som äger produktionsmedlen och dem som tvingas sälja sin arbetskraft. Då får man väl inte heller i det här huset nöja sig med att önska, utan man får försöka göra någonting för att tillförsäkra lönearbetarna ordentliga maktbefogenheter. Det är ju det diskussionen gäller.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Engström hade läst propositionen, så hade han sett hur vi vill försöka lösa problemet. Herr Engström har tydligen skrivit sitt anförande utan att ha studerat så noga vad propositionen innehåller.

I fråga om Marx och den så kallade vetenskapliga vokabulären säger jag som jag sade förut, nämligen att i så fall finns det väl arbetsköpare även i de länder som herr Engström har som sin andliga hemvist. Men där är det bara staten som köper arbetskraften. Här kan det vara både staten och andra. Med andra ord: Ert resonemang om arbetsköpare har ni börjat därför att KFML konkurrerar med er. Det är hela saken.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag skall inte nämnvärt förlänga debatten men det är på ett par punkter jag känner ett behov att göra några understrykningar.

Det är utan tvivel en på sitt sätt viktig proposition som vi här behandlar i kväll, ty den tar inte bara upp vitala frågor utan den anger också riktlinjerna för en utveckling på detta mycket väsentliga område.

Då skulle jag vilja framför allt understryka företagshälsovårdens förebyggande karaktär och betydelsen av en nära anknytning till arbetsplatserna. Med andra ord måste företagshälsovården betraktas som en utbyggd del av ett modernt arbetarskydd. LO har genom förhandlingar och avtal fått arbetsgivarna att ta på sig kostnaderna för företagshälsovården just för att företagshälsovården liksom arbetarskyddet i övrigt ute på arbetsplatserna är något som arbetsgivarna måste vara skyldiga att kostnadmässigt svara för.

Men att arbetsgivaren skall bära kostnaderna får givetvis inte hindra att de anställda har ett direkt och väsentligt inflytande över företagshälsovården vid företaget. Det är fastslaget i det avtal som gäller att samråd rörande företagshälsovården skall föras "endera inom företagsnämnden, skyddskommittén eller ett särskilt för ändamålet tillsatt råd för företagshälsovård". Det bör herr Norrby i Åkersberga observera.

Hela frågan om de företagsdemokratiska rättigheterna är en av de stora frågorna på LO:s kongress i år. Den gäller självfallet – jag skulle vilja säga i hög grad – även företagshälsovården.

Jag vill också erinra om att en av de viktigaste uppgifterna för arbetsmiljöutredningen är att tillförsäkra de anställda ett ökat inflytande i de beslut som rör deras egen arbetsmiljö. Dessa frågor om de anställdas inflytande är det väsentliga när det gäller företagshälsovårdens organisation.

Sedan är det en helt annan sak att det är mycket betydelsefullt – och jag vill understryka detta – med en nära samverkan mellan företagshälsovården och den allmänna hälso- och sjukvården. De organisationsmodeller som presenteras i propositionen och som LO har anslutit sig till ger utrymme för en sådan sakligt motiverad samordning mellan företagshälsovården och den allmänna hälso- och sjukvården.

Låt mig, herr talman, i detta sammanhang erinra om att fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet i slutet av år 1969 lade fram ett gemensamt konkret handlingsprogram för just en bättre arbetsmiljö. Punkt för punkt håller nu detta program på att förverkligas. Jag skall inte ta upp tiden, herr talman, med att redovisa allt som skett, men låt mig ändå påminna om några väsentliga saker.

Lagstiftningen om 40 timmars arbetsvecka har genomförts. Arbetarskyddslagstiftningen har fått mycket betydande resursökningar. Yrkesinspektionen har förstärkts kraftigt och kontrollmöjligheterna har ökat. En arbetarskyddsavgift från arbetsgivarna har nyligen beslutats och genom den bildas en arbetarskyddsfond med betydande resurser för forskning, utbildning och information om arbetsmiljöfrågorna. En fullständig översyn av yrkesskadeförsäkringen startas inom kort. Den nu föreliggande propositionen gäller en kraftig utbyggnad av företagshälsovården och ökade resurser för arbetsmedicinska institutet. Och sist men inte minst: en genomgripande översyn av hela arbetarskyddslagstiftningen har satts i gång inom den mycket viktiga arbetsmiljöutredningen. Målsättningen för den nya arbetarskyddslagstiftningen finns i direktiven

för arbetsmiljöutredningen. Den målsättningen är att arbetarskyddet skall ta ansvaret för de anställdas hela hälsosituation i arbetslivet, att miljön på arbetsplatserna i olika avseenden skall anpassas till människans fysiska och psykiska förutsättningar och att de anställda skall tillförsäkras ett ökat inflytande över sin egen arbetsmiljö.

Den kraftiga satsning på arbetsmiljöfrågorna som nu är i gång bygger på en nära samverkan – jag vill också stryka under det – mellan regeringen och fackföreningsrörelsen. Det är för oss i det socialdemokratiska partiet självklart att i en gemensam handlingslinje med fackföreningsrörelsen söka lösningen på dessa viktiga frågor lika väl som på andra trygghetsfrågor – låt mig nämna exempelvis striden om ATP.

Mot den bakgrunden skulle jag vilja göra en kort kommentar till de inlägg som har kommit från kommunistiskt håll.

När regeringen, som i det nu föreliggande ärendet, har lagt fram mycket viktiga förslag beträffande arbetsmiljöfrågorna i direkt samverkan med fackföreningsrörelsen får vi uppleva att man från kommunistiskt håll med denna märkliga vokabulär, som herr Karlsson i Huskvarna med rätta brännmärkt, ifrågasätter motiven. Inser man inte att man anklagar fackföreningsrörelsen? Allt detta faller ju på sin egen orimlighet. Den kommunistiska inställningen avslöjar också på sitt sätt förakt för en konstruktiv reformpolitik.

Jag vill till sist, herr talman, bara säga att vi från den rörelses sida som jag representerar kan försäkra att vi även i fortsättningen kommer att föra en progressiv radikal reformpolitik, och vi kommer att göra det i mycket nära samverkan just med den fackliga rörelsen.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! När också socialministern talar om vår mycket konstiga vokabulär vill jag kort och gott säga till honom att det är en skendebatt att föra över diskussionen till en fråga om vokabulären. Vill man bestrida den får man bestrida realiteteterna, det samhälle som vi lever i.

Socialministern sade att vi framför beskyllningar mot fackföreningsrörelsen. Men också inom fackföreningsrörelsen råder det delade meningar i dessa frågor. Det finns på många håll en mycket kraftfull opinion bl. a. för att landstingen skall vara huvudmän för företagshälsovården. Det finns med all säkerhet på många håll en lika kraftfull opinion för att man skall ha en annan inriktning när det gäller utbildningsfrågorna än den som är skisserad i propositionen. Det går alltså inte att avfärda kritiken mot att reformer sker för långsamt och är felinriktade bara med att försöka dra en skiljelinje och säga: "Här står SAP och fackföreningsrörelsen och här står vpk." Det är väl snarare så att man också inom fackföreningsrörelsen har synpunkter på dessa frågor som nära anknyter till de krav som vi fört fram här i riksdagen. Det kanske inte finns någon majoritet för dem inom fackföreningsrörelsen, men det är en helt annan fråga.

Det försök som socialministern gjorde att dra en enkel skiljelinje tycker jag skall avvisas bestämt.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! En saklig debatt om företagshälsovården är både angelägen och viktig. Det är många synpunkter som behöver utvecklas – jag har i mitt korta anförande bara hunnit skissera några av de väsentliga principiella framgångslinjerna. Den debatten skall vi alltså föra. Men vad jag har reagerat mot är försöket från kommunistiskt håll att misstänkliggöra de motiv som legat till grund för den fackliga rörelsens sätt att handlägga dessa frågor – den fackliga rörelsen som har träffat avtal i dessa frågor och gjort betydande insatser.

Ni kan inte neka till att ni försöker misstänkliggöra allt detta. Det är det som jag reagerat mot.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! I den sakliga debatt som försiggår inom fackföreningsrörelsen finns det opinion för de krav som jag har fört fram här, och jag har svårt att förstå varför dessa krav måste avfärdas med att vi misstänkliggör en sak. Här handlar det om en fortgående debatt i olika frågor.

Det vore betydligt intressantare om socialministern bestred riktigheten av den kritik som jag har riktat bl. a. mot arbetsmedicinska institutet och mot de målsättningar som Svenska arbetsgivareföreningen har och som i alltför hög grad hittills har fått styra utvecklingen inom svenskt arbetsliv. Man kan väl säga att fackföreningsrörelsen då inte alltid hade tillräckligt klara egna målsättningar.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Engström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkanudet nr 11 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Engström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	275
Nej	–	16
Avstår	–	4

Herr Engström (vpk) anmälde att han avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt ja-knappen.

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Hamrin och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Hamrin och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	244
Nej	—	48
Avstår	—	3

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herrar Hamrin och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herrar Hamrin och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	242
Nej	—	48
Avstår	—	6

Punkten D

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Hamrin och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten D röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herrar Hamrin och Romanus.

Nr 86

Torsdagen den
13 maj 1971

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	244
Nej	—	48
Avstår	—	3

Punkten E

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten F

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten F röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	276
Nej	—	18
Avstår	—	2

Punkterna G och H

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

§ 12 Meddelande ang. sammanträdet fredagen den 14 maj

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens sammanträde fredagen den 14 maj inleds med behandling av konstitutionsutskottets betänkande angående granskning av statsrådets ämbetsutövning m. m. Sammanträdet börjar kl. 10.00 och avslutas senast omkring kl. 17.00.

Nr 86

§ 13 Meddelande ang. enkel fråga

Torsdagen den
13 maj 1971

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 246 Herr *Tobé* (fp) till herr justitieministern angående prövningen enligt miljöskyddslagen:

Anser statsrådet att man vid prövning enligt miljöskyddslagen kan ta hänsyn till olägenheter av föroreningar, som kan drabba befolkning, bebyggelse och markområden i andra länder, t. ex. våra nordiska grannländer?

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 23.57.

In fidem

LARS MÜNTZING

/Solveig Gemert/